

Klassamhällets rasifiering i arbetslivet

Anders Neergaard

Katalys publikationer

- No1: Välfärden är vinsten
No2: Svar på tal om vinster i välfärden
No3: Vilken arbetsmarknad ska vi ha?
No4: Slaget om den likvärdiga skolan
No5: Hälften kvar och hela framtiden
No6: "Jag tar värktabletter men det hjälper inte"
No7: Vägen till en likvärdig skola
No8: Fallet järnvägen
No9: Björklundeffekten
No10: Åtstramningsdoktrinen
No11: En röst på SD är en röst på högern
No12: Mest åt de rika
No13: Färre lärare ger vinsten!
No14: Ordens makt i politiken
No15: Handbok för en ny kulturminister
No16: Städhjälp och bartender för alla?
No17: Förklaringar till SD:s framgång
No18: Utan segel i vänstervinden – eftervalsanalys
No19: I frihandelns goda namn
No20: Från massarbetslöshet till full sysselsättning
No21: Vägen till en likvärdig skola – skolpolitisk årsbok 2015
No22: Jämlikhet är lösningen!
No23: En för alla, alla för vem?
No24: Måste vi jobba 8 timmar per dag?
No25: Kapitalet i tjugoförsta århundradet
No26: Piketty på tre röda
No27: Porten kallas trång
No28: Partierna och jämlikheten
No29: Anställningsformer i Sverige
No30: Med låg kvalitet som affärsidé
No31: Den blåbruna röran
No32: Spagat över väljarkåren
No33: I skuggan av TTIP: Ceta
No34: Postkapitalism: Vår gemensamma framtid
No35: Massivt stöd för jämlikhetspolitik
No36: Pensionssveket
No37: Med integrationen som murbräcka
No38: Finansialiseringen av Sverige: på väg mot nästa kris?
No39: Sänkta löner funkar inte
No40: Klass, identitet och politisk mobilisering
No41: Arbetarlitteraturen och klassamhället
No42: Arbetarklassens symboliska utplåning i medelklassens medier
No43: Mediekapitalet
No44: Nomaderna på den svenska arbetsmarknaden
No45: Det nya arbetslivet: management-by-stress
No46: Svängdörrarnas förlovade land
No47: Vilka är "vi" i jämställdhetspolitiken?
No48: Klassamhällets tystade röster och perifera platser
No49: En fråga om klass i framtidsstaden Malmö
No50: I väntan på klasspolitik
No51: Medelklassens förändrade maktposition
No52: Professionerna, mellanskikten och klassanalysen
No53: Klassamhällets rasifiering i arbetslivet

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida.

Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas. Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan. 6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko.

Anders Neergaard är professor i sociologi med inriktning mot migration och etniska relationer vid REMESO, Linköpings universitet.

Grafisk form och sättning: Petter Evertsén & Jesper Weithz/Revoluform

Besök vår hemsida: www.katalys.org

Sammanfattning

Den här rapporten handlar om rasifiering av den svenska klasstrukturen, det vill säga hur klass vävs samman med ojämlikhet grundat på utseende, födelseland med mera. Att förstå klasstruktur utan att förstå betydelsen av patriarkat och könsrelationer såväl som rasism och rasifierade relationer försvårar inte bara kampen mot sexism och rasism, utan även kampen mot klassamhället och dess ojämlikheter.

I rapporten visas på mekanismer och processer som rasifierar arbetslivet. Vidare skissar rapporten på konturerna av ett rasifierat arbetsliv i Sverige och mer specifikt en skiktning av den svenska arbetarklassen.

Slutligen diskuteras effekterna av en rasifierad arbetarklass när det gäller arbetarklassen som ett i bred mening politiskt subjekt. Den svenska arbetarklassen är i dag överrepresenterad av rasifierade och kvinnor. Det gör det nödvändigt med, och skapar möjligheter för, en kamp mot olika förtryck. Men det förutsätter att vi är beredda att förstå vem som utgör arbetarklassen i dag.

Innehåll

Sammanfattning	3
Förord	6
1. Klassamhället och arbetslivets rasifiering	8
2. Teori: Klass och rasifiering	9
3. Tre decennier av stora samhällsförändringar	13
4. Hur skapas rasifiering i Sverige?	17
Språkets makt och rasifiering	17
Migration, medborgerliga rättigheter och rasifiering	19
Arbetsmarknadspolitikens betydelse för rasifiering	22
Diskriminering på arbetsmarknaden	23
Vilken roll spelar LO och förbunden i rasifieringen av arbetsmarknaden?	25
5. En bild av rasifiering i klassamhället	27
Rasifierad klassposition	27
Syssetsättningsgrad och arbetslöshet	29
Atypiska anställningar	29
Facklig organisering och facklig segmentering	31
6. Arbetarklassens rasifierade skiktning, klasskampen och social förändring	34
7. Avslutning	37
Litteraturförteckning	38
Noter	41

Klassamhällets återkomst och behovet av en ny analys

Sedan 1980-talets mitt har de varit försvunna. Men det 21:a århundradet har inletts med klassernas och klassamhällets återkomst i den politiska diskussionen.

Den vilda, nyliberala kapitalism som kraschade 2008 visade på kapitalets hänsynslösa makt och en skriande ojämlikhet. De oinbudnas och utslutnas politiska protester återinförde ordet "arbetarklass" i ett bekymrat borgerligt språkbruk. I de senaste politiska valen i Storbritannien, Frankrike och USA har arbetarklassen och dess röster plötsligt kommit att ställa sig i centrum för den politiska debatten. "Populism" blev plötsligt det fulaste ord liberala förståsigpåare kunde tänka sig.

Det är just här, i skarven mellan kapitalets revansch – för 1900-talets demokratisering, sociala rättigheter och ekonomiska utjämning – och olika former av ett begynnande folkligt uppror, som Katalys publicerar den här serien kritiska analyser av dagens svenska klassamhälle.

Under lång tid har det saknats en uppdaterad klassanalys av Sverige. År 1972 gjorde Göran Therborn den första moderna klassanalysen av Sverige, publicerad i tidskriften Zenit. Den följdes upp av en omarbetad och kraftigt utvecklad upplaga 1982, *Klasstrukturen i Sverige 1930-80* (1981). På uppmaning av sociologen Erik Olin Wright gjorde Göran Ahrne tillsammans med Hedvig Ekerwald och Håkon Leiulfstrud en ny klasstudie i mitten av 1980-talet: *Klassamhällets förändring* (Arkiv förlag, 1985). Dessa tre skrifter var i första hand kartor över rådande och potentiella samhällskrafter. Klassamhällets ojämlikhet togs på den tiden som självklar. Göran Therborn publicerade sedan 1989 ett arbete om borgarklassens uppkomst i Sverige, tillsammans med en analys av den moderna svenska statens framväxt, *Borgarklass och byråkrati i Sverige*. På senare tid har han ägnat en hel bok åt ojämlikheten i *Ojämlikhet dödar* (2015).

Det var i samband med ett seminarium om den sistnämnda boken på bokmässan i Göteborg 2016 som frågan restes om en ny klassanalys. På det fackliga idéinstitutet Katalys hade tankarna kring hur detta skulle åstadkommas funnits sedan starten 2012. På Marx-dagarna i Stockholm i november 2016 talade Göran Therborn om klassanalys och intresset visade sig närmast överväldigande. En lista skickades runt för intresserade att bidra och följa arbetet med en ny klassanalys av Sverige. I anslutning till Socialistiskt Forum i Stockholm hade vi ett första gemensamt sammanträde och Katalys gav Göran Therborn uppdraget att tillsammans med Katalys kansli leda det arbete som nu resulterat i en rapportserie vari den rapport du nu håller i din hand, ingår.

Resultatet blev början på en rörelse bland klassintresserade forskare och intellektuella. Ett trettiotal skribenter har medverkat. Tre större seminarier har genomförts, det första i Stockholm och de två följande på LO:s folkhögskola Runö i Åkersberga. De enskilda rapporterna har utvärderats och kommenterats av en redaktionskommitté bestående

» **UNDER LÅNG TID
HAR DET SAKNATS EN
UPPDATERAD KLASS-
ANALYS AV SVERIGE**

av Göran Therborn, Daniel Suhonen, Åsa Odin Ekman, Sven Hort, Niels Stöber och Enna Gerin. I huvudsak har respektive rapportförfattare ägnat sig åt sina special- och intresseområden. För några teman har vi sökt upp författare. Resultatet är en unik rapportserie om det svenska klassamhället i det 21:a århundradet.

» **RESULTATET ÄR EN
UNIK RAPPORTSERIE
OM DET SVENSKA
KLASSAMHÄLLET**

När de senaste klassanalyserna gjordes i början på 1980-talet var Sverige som minst ojämnt och löntagarnas ställning på arbetsplatserna och arbetsmarknaden som starkast. Full sysselsättning rådde. Välfärdsstaten var för alla och ägdes av medborgarna. Könshållandena höll på att förändras i mer jämställd riktning, i sex- och familjeliv liksom i arbetslivet. Arbetarrörelsens partier samlade den stora majoriteten av lönearbetarnas röster och den främlingsfientliga extremhögern fanns ännu inte på kartan.

Allt detta och mer till har förändrats sedan dess. *Finansifieringen* av ekonomin har skärpt kapitalets makt över företag och arbete, samt ökat inkomstklyftorna. Den hemmagjorda kraschen på 1990-talet gjorde slut på den fulla sysselsättningen. Den offentliga sektorn har gjorts om till en skattebetald vinstmarknad, och landet till ett skatteparadis för miljardärer.

Arbetarrörelsens krav på trygghet och jämlikhet har vänts till en verklighet av växande otrygghet och ojämlikhet. Det gamla landet med stor utvandring har blivit ett med stor invandring, och med det har politiken fått en ny dimension. Dessa och andra förändringar, deras orsaker, innebörd och konsekvenser, är kärnan i de rapporter som utgör denna klassanalys.

Vår förhoppning är att dessa rapporter och projektets sammanfattande analys ska stimulera en vitaliserad samhällsdebatt som inte stannar vid att beskriva dagens klyftor och existerande ojämlikheter, utan också kan inspirera till handling att i grunden förändra dem.

Göran Therborn & Daniel Suhonen

KAPITEL 1.

Klassamhället och arbetslivets rasifiering

**» ATT FÖRSTÅ
KLASSTRUKTUR
UTAN ATT FÖRSTÅ
BETYDELSEN AV
PATRIARKAT OCH
KÖNSRELATIONER,
SÄVÄL SOM RASISM
OCH RASIFIERADE
RELATIONER, BLIR I
BÄSTA FALL EN
ABSTRAKT LEK**

Den här rapporten handlar om rasifiering av arbetslivet, med speciellt fokus på hur det påverkar den svenska arbetarklassen. Det är ett försök att skissa på en bild som tar hänsyn till två centrala maktrelationer i det svenska samhället – klass och rasifiering. Fokus på en rasifierad arbetarklass lyfter å ena sidan fram hur en allt högre andel av arbetarklassen utgörs av rasifierade och å andra sidan hur delar av arbetarklassen rasifieras. Utgångspunkten är att arbetarklassen aldrig varit homogen och att dess karaktär skiftat över tid. Att förstå den heterogena grupp av människor som definieras som arbetarklass – trots alla svårigheter kring en precis definition – är viktigt, menar jag, av två centrala och förbundna skäl. Det första skälet är kopplat till kapitalismens funktions sätt, och inte minst hur andra maktrelationer samverkar med kapitalismen. Att förstå klasstruktur utan att förstå betydelsen av patriarkat och könsrelationer, såväl som rasism och rasifierade relationer, blir i bästa fall en abstrakt lek och i värsta fall centralt för att missförstå samhället. Det andra skälet är kopplat till kunskap och dess roll i att möjliggöra strategier för samhällsförändring. Här är en intersektionell klassanalys som väver in andra maktrelationer central för att dels få en utvecklad bild hur ojämlikheter skapas, dels för att förstå hur koalitioner och politiska projekt kan byggas som har större möjligheter att skapa en större och starkare rörelse.

Den här rapporten har tre övergripande syften. Det första är att visa på mekanismer och processer som rasifierar arbetslivet. Det andra att skissera en bild på ett rasifierat arbetsliv i Sverige och mer specifikt en rasifierad segmentering av den svenska arbetarklassen. Det tredje och sista är att diskutera effekterna av en rasifierad arbetarklass när det gäller arbetarklassen som ett i bred mening politiskt subjekt.

Rapporten är uppdelad i sex avsnitt. Efter denna inledning diskuterar jag kortfattat teoretiska perspektiv kring klass och rasifiering. Därefter redogör jag för några tendenser kring samhällsförändring som sätter sammanhanget för rapportens fokus kring rasifiering. I det följande avsnittet diskuteras mekanismer och processer som producerar en rasifierad arbetarklass, för att i avsnittet därefter ge en grov bild kring klassamhällets rasifiering. Innan rapporten avslutas utforskar jag kortfattat hur den rasifierade skiktningen i klasstrukturen kan påverka klasskampen. Rapporten avslutas med en summering som försöker foga ihop de olika avsnitten.

KAPITEL 2.

Teori: Klass och rasifiering

» VI LEVER I EN TID
DÄR KAPITALISMEN
SKAPAR EN
ALLT STARKARE
POLARISERING AV
KLASSTRUKTUREN

Den här rapporten fokuserar på klassamhällets rasifiering, speciellt inom arbetslivet. Denna process förenar två samhälleliga ojämlikhetsstrukturer som var och en har sin egen dynamik men som också på olika sätt samverkar. I en samhällsdebatt som i allt mindre grad lyfter fram självklarheten i betydelsen av kapitalism och klasstrukturen är det viktigt att starta med ett enkelt konstaterande. Vi lever i en tid där kapitalismen skapar en allt starkare polarisering av klasstrukturen. Vad klass och klasstruktur konkret betyder finns det sedan en lång tid tillbaka varierande teoretiska uppfattningar om, även om det flesta tar sin utgångspunkt i inspiration från två centrala teoretiker – Marx och Weber.¹ Det klassiska marxistiska sättet att förstå ojämlikhet ur ett klassperspektiv är att ta sin utgångspunkt i hur produktionen organiseras och utifrån detta undersöka levnadsvillkor (speciellt arbetslivsvillkor) mellan arbetare och kapitalägare (och/eller) högre tjänstepersoner. Det handlar om hur utvinnandet och fördelningen av merarbetet ska organiseras mellan lön och profit och mellan lön till arbetare och högre tjänstepersoner.

Jag är inspirerad av den amerikanska forskaren Erik Olin Wright som utgick från en traditionell marxistisk uppfattning där klass förstås i relation till produktionsmedlen – det vill säga motpolerna mellan att vara ägare av kapital och att vara bärare av arbetskraft som säljs på en marknad.² Till detta inkluderade Erik Olin Wright även auktoritet, det vill säga graden av kontroll över andras arbete (olika former av chefer och arbetsledare som organiserar och styr andras arbete) samt expertkunskap, det vill säga den egna kontrollen över sitt eget arbete (färdigheter och meriter och därigenom påverkan om förläggning av arbete i tid och plats). Wright använder både en aggregerad uppdelning i 6 klasspositioner, och en mer detaljerad uppdelning i 12 klasspositioner, och försöker fånga å ena sidan huvudklasserna arbetare och kapitalist, men även vad Wright kallar motsägelsefulla klasspositioner. Den senare kategorin – motsägelsefulla klasspositioner – utgörs av de som inte äger produktionsmedel men som i varierande grad genom kontroll över andras arbete samt expertkunskaper inte enkelt kan förstås som arbetarklass i en traditionell mening.

Det finns dock mycket lite material – data och statistik – som gör det möjligt att genomföra klassanalyser baserat på Wrights perspektiv. Istället är det huvudsakligen två grunder för statistik som i regel är tillgängligt. Å andra sidan använder sig Statistiska Centralbyrån av standard för svensk yrkesklassificering (SSYK), som är ett system för att gruppera individers yrken eller arbetsuppgifter, en indelning som huvudsakligen baseras på utbildning och kvalifikationskrav, med en weberiansk förståelse av klass.³ För att åskådliggöra SSYK koppling till löner och löneskillnader presenteras nedan en tabell av Rune Åberg, som kopplar ihop det med en analys av en alltmer polariserad yrkesstruktur.⁴

Tabell 1. Jobbens kvalifikationskrav enligt SSYK i olika jobblönegrupper (genomsnittlig procentfördelning inom varje decilgrupp 2008–2012).

	Decil 1	Decil 2	Decil 3	Decil 4	Decil 5	Decil 6	Decil 7	Decil 8	Decil 9	Decil 10
Ledningsarbete	0	0	0	0	0	1	3	4	12	39
Teoretisk specialkompetens	0	0	0	0	1	34	20	26	55	55
Kortare högskoleutbildning	1	2	5	5	35	20	33	58	32	6
Kontor och kundservice	8	21	23	2	20	12	3	0	0	0
Service, omsorg, försäljning	32	59	44	63	7	2	0	2	0	0
Jord, skog, trädgård, fiske	5	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Hantverk, bygg, tillverkning	2	7	7	7	10	18	35	2	0	0
Process- och maskinop., transport	5	4	16	21	24	11	5	6	0	0
Utan krav på särskild utbildning	46	4	5	1	2	2	0	0	0	0

Det andra vanligt förekommande materialet i klassanalyser baserar sig på facklig organisering, där yrken som LO organiserar räknas till arbetarklass medan yrken som TCO och Saco organiserar räknas till tjänstepersoner. Facklig tillhörighet har en något högre grad av överensstämmelse med Erik Olin Wrights förståelse av klass men har två viktiga problem. Det första är att fackliga organisationer trots sammanslagningar – dock "ytterst ovanligt med sammanslagningar på tvärs av de svenska centralorganisationerna"⁵ – är tidsmässigt tröga och institutionaliserade vilket gör att klasstrukturens förändringar sällan fångas på ett bra sätt. Det andra och besläktat med detta är att många forskare menar att TCO organiserar anställda som å ena sidan överensstämmer väl med vad jag ovan benämnde motsägelsefulla klasspositioner men som också har medlemmar som formellt räknas som tjänstepersoner men har arbetsvillkor med låg grad av auktoritet och låga expertkunskaper och som därmed har arbetsvillkor som snarare bör ses som liknande arbetarklass. Det gäller inte minst gruppen som kallas lägre tjänstepersoner. Även inom Saco finns medlemmar med kraftigt varierande arbetsvillkor men som huvudsakligen passar in på Erik Olin Wrights kategori om motsägelsefulla klasspositioner, med i regel någon grad av expertkunskap, men med mycket varierande auktoritet. Avsaknaden av auktoritet och en begränsad grad av autonomi kopplat till expertkunskaper gör att vissa Sacoorganiserade yrken, till exempel sjuksköterskor, alltmer har arbetarliknande villkor. Generellt, i den grad forskare diskuterar i vilken grad yrken kopplade till TCO och även Saco har arbetarliknande villkor, så är det yrken som domineras av kvinnor och ofta inom offentlig sektor.

Trots min inspiration i Erik Olin Wrights klassschema kommer min redogörelse och diskussionen nedan att presentera statistik från en mängd olika källor. Det innebär att jag frångår ett tydligt teoretiskt grundat klassschema, även om det finns kvar som riktmärke. Jag kommer således att använda allt från inkomst (trots att det ofta är en effekt av klasscheman), yrken, näringsgren, SSYK, socioekonomisk indelning och tillhörighet till facklig (central)organisation. Det innebär att precisionen i texten inte blir exakt, men tillräcklig, menar jag, för att synliggöra en rasifierad klasstruktur.

Klass brukar ses som nära kopplat till organisering av produktion, på samma sätt som genus ofta kopplas till samhällets organisering av reproduktion. Hur ska man förstå rasism och rasifiering? En första utgångspunkt är att se rasism och rasifiering som kopplade till organisering av medborgare. Med det menas både den mer formella kring migration, uppehållstillstånd och medborgarstatus, och å andra sidan det mer informella kring vem som betraktas som tillhörande och fullvärdig medlem. Det vill säga: rasism och rasifiering är i den här rapporten både kopplat till Sverige som stat (migration, uppehållstillstånd och medborgarstatus) och till Sverige som nation (en som betraktas av andra som svensk). En bärande tes är att när formella och informella praktiker används för att skapa skillnader mellan människor – något som jag benämner rasifiering – skapas kategorier av människor som har mer begränsade formella rättigheter och/eller ej har möjlighet att nyttja dessa rättigheter.

Begreppet rasifiering som alltmer kommit att användas i forskning och i samhällsdebatten, kommer från anglosaxisk forskning, i synnerhet brittisk forskning. Begreppet växte fram för att dels undvika användandet av "race" (ras) som ansågs problematiskt för att det naturaliserar kategorier av människor, men också som en ersättning för begreppet etnicitet, som ansågs osynliggöra maktdimensionen och vikten av föreställningar om "ras". Även om rasifiering används på delvis olika sätt så betonas processen på hur föreställningar om "ras" används i maktutövning. Ett etablerat sätt att närma sig detta är med hjälp av den brittiske sociologen Robert Miles som definierar rasifiering enligt följande:

I vissa historiska konjunkturen och under särskilda materiella villkor, tillskrivs människor vissa biologiska egenskaper med mening att skilja ut dem, att utesluta och att dominera: reproducerande föreställningar om "ras", skapar de en rasifierad Andra och samtidigt rasifierar de sig själva.⁶

» EN FÖRSTA
UTGÅNGSPUNKT
ÄR ATT SE RASISM
OCH RASIFIERING
SOM KOPPLADE TILL
ORGANISERING AV
MEDBORGARE

Begreppet rasifiering betonas i varierande kombinationer processer där egenskaper tillskrivs andra, vilka används för att utöva makt i olika former. Även om "dom andra" rasifieras så lyfter det här perspektivet fram det relationella, där det "vi" som rasifierar dom andra också rasifierar sig själva – i form av att bli det normala, och ofta därmed det bättre. Genom att vara ett begrepp som är känsligt för historiska förändringar kan rasifiering tydliggöra skiftande former av maktutövning mot minoriteter, utlandsfödda och personer med utländsk bakgrund. Medan vissa grupper tidigare har rasifierats men i mindre grad rasifieras i dag, till exempel finländare, så finns en högre grad av tidsmässig stabilitet i rasifiering av romer eller svarta (afro-svenskar).

Precis som klass alltid samexisterar med rasifierade och genusbaserade maktordningar så innebär rasifierande processer att människor skiljs ut och skiktas genom en samverkan med klasstruktur (och även könsmaktordning). Det finns en teoretisk koppling mellan rasifieringsbegreppet och marxismens syn på arbetsmarknad och klasstruktur. Kopplingen tydliggörs i en analys av det brittiska samhället där Miles argumenterar att rasifierade grupper kommit att

inta en strukturellt distinkt position i de ekonomiska, politiska och ideologiska relationerna i den brittiska kapitalismen, men inom arbetarklassens gränser. De utgör därför en fraktion av arbetarklassen vilken kan särskiljas som en rasifierad fraktion.⁷

Den här utvecklingen är, som jag visar senare i rapporten, även en på många sätt precis beskrivning av utvecklingen i Sverige. Det är inte bara så att rasifierade är överrepresenterade i arbetarklassen, de är därutöver kraftigt överrepresenterade i de skikt av arbetarklassen som har sämst villkor och löner.

KAPITEL 3.

Tre decennier av stora samhällsförändringar

Under de senaste 30 åren har Sverige genomgått stora samhällsförändringar. Fyra sådana förändringar som är speciellt relevanta för den här artikeln är övergången från keynesiansk finanspolitik till monetaristisk penningpolitik; ökande ojämlikhet speciellt mellan de rikaste och de fattigaste; ett skifte till en polarisering av arbetsmarknaden och näringslivsstrukturen, och en kraftig omläggning av migrationspolitiken. Dessa förändringar utgör ramen för att i denna rapport diskutera vad jag kallar rasifieringen av klasstrukturen, vilket jag återkommer till nedan.

I 1930-talets efterdyningar av depressionen påbörjades byggandet av en socialdemokratisk hegemoni grundat bland annat i en keynesiansk ekonomisk politik, en hegemoni som överlevde de borgerliga åren vid regeringsmakten 1976–1982, och som omvandlades av en socialdemokratisk regering i finansplanen 1989–1990 när Sverige för första gången lämnade full sysselsättning som övergripande mål till förmån för pristabilitet. En utveckling som hade föregåtts av att flera centrala keynesianska regleringar avvecklats. När den borgerliga regeringen tillträdde 1991 kom den till ett dukat bord för att etablera en överordnad monetaristisk ekonomisk politik. Sverige var, jämfört med många andra länder, sena i att ansluta sig till monetarismen, men när det gjordes, så gjordes det ordentligt. Det syns bland annat i en jämförelse över tid vad gäller arbetslöshet. Medan genomsnittet för arbetslöshet under perioden 1970–1991 var 2,9 procent, aldrig överstigande 4,5 procent, så ökade den under perioden 1992–2015 till ett snitt på 8,0 procent, aldrig understigande 6,6 procent.⁸ Det finns forskare som anser att denna omläggning och utveckling var oundviklig och styrd av kapitalismens förändrade former, inte minst grundat i idén om den oundvikliga nyliberala globaliseringen. Andra hävdar att det snarare var politiska beslut som skapade ekonomiska förändringar i kapitalismen. Balansen mellan dessa förklaringsfaktorer är viktig men faller utanför ramen för denna rapport.

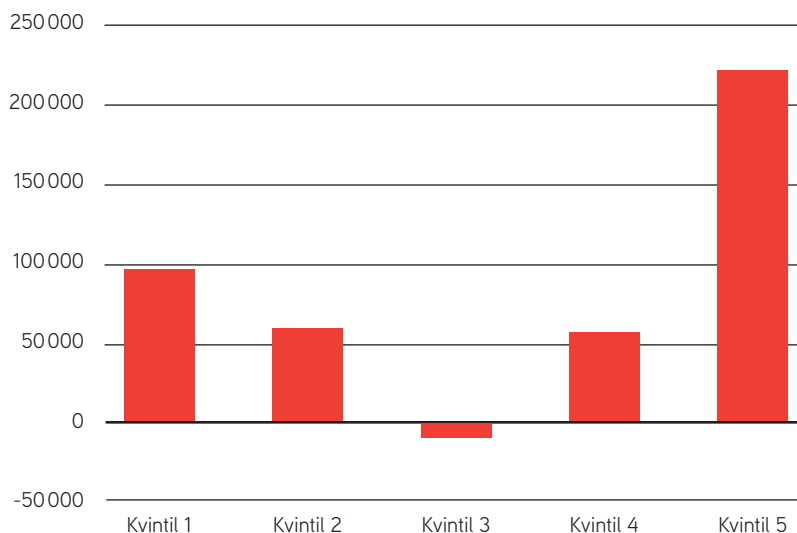
Effekterna av denna betydande samhällsförändring har huvudsakligen pekats i en riktning – ökande ojämlikhet. Det finns flera mått på denna ojämlikhet, två väletablerade är å ena sidan fördelningen mellan arbete och kapital, och gini-koefficienten. Medan löneandelen ökade trendmässigt under keynesianismen har den sedan 90-talets nyliberala globaliseringspolitik succesivt minskat och är nu på historiskt låga nivåer⁹. En annan och delvis kopplad effekt är en kraftig ökning av gini-koefficienten. Sverige har på knappt 30 år gått från det land inom OECD som hade den minsta ojämlikheten, till ett land som ligger kring mitten mätt i gini-koefficient. Såväl OECD som IMF har vid flera tillfällen noterat detta och även att Sverige är det land där ojämlikheten ökar snabbast, om än från en låg startpunkt. Även om vi under denna period fått se en ökande lönespridning såväl mellan arbetare och de i motsägelsefulla klasspositioner som inom dessa två kategorier, så bör det noteras att alla anställda – det vill säga de med löneinkomster

» SVERIGE ÄR
DET LAND DÄR
OJÄMLIKHETEN
ÖKAR SNABBAST

– har fått reallöneökningar, även om det varierat mycket kraftigt. Det är väl det tydligaste exemplet på att en stark – i en internationell jämförelse – facklig organisering som kännetecknat Sverige, har hindrat en ännu sämre utveckling. Samtidigt bör det noteras att för de som saknat löneinkomst, har försämringarna i socialförsäkringar inneburit en kraftigt försämrad position såväl absolut som i relation till anställda. När man tittar på inkomstutveckling (förmögenhetsutveckling kan vi inte längre studera då grunden för denna statistik har tagits bort genom politiska beslut), så är det här den stora ökningen av ojämlikhet syns. Här inkluderas även inkomster av kapital.

För att göra bilden av hur samhällsförändringarna å ena sidan samverkar och å andra sidan hur de faller tillbaka på ett komplext samspel med den internationella kapitalismens utveckling – vad jag kallar nyliberal globalisering – och de politiska beslut som understött samhällsomvandlingen, fokuserar jag nu på en viktig förändring av näringslivsstrukturen och arbetsmarknaden. När vi försöker fånga klasstrukturens förändring över tid dominerade länge utvecklingstendenserna av vad som ofta benämns som uppgradering. Det vill säga att arbetarklassyrkena blev färre och att tjänstepersonersyrken växte. Under senare tid – även om en viss uppgradering fortfarande kan urskiljas – är det snarare frågan om polarisering. Figur 1 åskådliggör denna utveckling i absoluta tal medan Figur 2 visar den i relativa termer.

Figur 1. Förändringar i antalet anställda 16–64 år per lönekvintil 2001–2013.

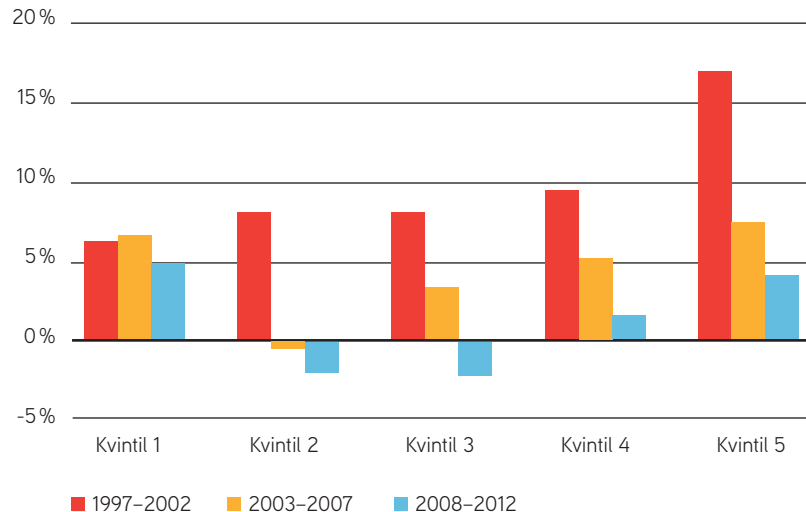
Anmärkning: : Kvintil 1=låglönegrupp, ... kvintil 5=höglönegrupp.

Källa: SCB Statistiskdatamaten, Genomsnittlig månadslön, lön i fasta priser och lönespridning efter yrkesgrupp (SSYK 96) och kön. År 1996–2013, Anställda 16–64 år i riket efter yrke (SSYK 96), arbetsställets sektortillhörighet, ålder och kön. År 2001–2013 (2015) och egna beräkningar.

Det rör sig å ena sidan om alltfler jobb i motsägelsefulla positioner där längre högskoleutbildning är centralt, och å andra sidan om en ökning av arbetarklassjobb inom den privata tjänstesektorn. Däremot minskar den traditionella industriarbetarklassen placerad i Sverige. Jag använder medvetet "placerad i Sverige" för att uppmärksamma ett problem som följer på att forskning om klasstrukturer ofta faller inom en

fåra som beskrivs med begreppet metodologisk nationalism. Det vill säga att vi fokuserar på klasstrukturen och dess förändringar bland de boende i Sverige. Det gör det betydligt enklare att genomföra en analys men blir samtidigt delvis missvisande. Kapitalister verksamma i Sverige är en inte obetydlig förklaring till att en del industriproduktion förläggs till andra länder där arbetskraftskostnaden är lägre, vilket vi ser statistiskt genom en minskande industriarbetarklass i Sverige.¹⁰ Att industriarbetarklassens relativa storlek minskar är utöver internationaliseringen av produktionen även en effekt av ökad rationalisering, inte minst genom automatisering. Därmed, men med en annan balans, liknar det även utvecklingen för anställda i lägre tjänstepersonersyrken. Här är det oftast förklarat genom it-teknologins utveckling som rationaliserar bort alltfler av dessa jobb, men även i viss mån kompletterat med outsourcing av callcenters och andra former av lägre tjänsteyrken.

Figur 2. Jobbstrukturens förändringar 1997–2012 (procentuell förändring inom varje tidsperiod).

Källa: Åberg 2015:17.

Vissa arbeten är svårare att flytta utomlands. Det gäller å ena sidan byggnadsindustrin som fortfarande är hårt platsbunden, och det gäller tjänsteproduktion som utförs på plats. Utöver att industriproduktionen minskar genom att flyttas utanför Sverige så rationaliseras alltmer arbetsuppgifter kopplade till lägre tjänstepersoner bort genom teknik. Medan den offentliga tjänstesektorn ökar överlag, men speciellt med jobb som kräver universitetsutbildning, kännetecknas den privata tjänstesektorns ökning av en stark polarisering. Det är dels jobb med höga kvalifikationskrav och löner, dels jobb med låga kvalifikationskrav och låga löner.

Kronologier över samhällsförändringar, det vill säga i vilken ordning och hur de relaterar sig till varandra, är alltid svåra, och skall göras med försiktighet. När jag nu avslutar detta avsnitt efter en kort beskrivning av betydande samhällsförändringar under de senaste tre åren och innan jag ger mig i kast med hur rasifiering skapas och reproduceras i Sverige, vill jag också lyfta fram betydelsen av en kraftig omläggning av migrationspolitiken. Det är två centrala beslut som jag här kort nämner för

att i nästa avsnitt mer utförligt analysera dem i relation till rasifieringsprocesser. Det första är arbetskraftsinvandringsreformen 2008 som på många sätt kan sägas utgöra ett perfekt exempel på nyliberal globalisering där arbetskraftsinvandring blir helt en fråga för arbetsgivare och där arbetskraftsinvandringen binds till en underordnad och osäker position.¹¹ Den andra kraftiga omläggningen som på många sätt var betydligt mer genomgripande, var ändringen i flyktingpolitiken som började hösten 2015 och som fortfarande pågår. Förutom att försöka lägga sig på en absolut minimigräns i relation till de internationella åtaganden Sverige har, inkluderade regeringen trycket på asylsökande att bli egenförsörjande för möjlighet till permanent uppehållstillstånd och familjeåterförening. Detta följdes av beslut att försvåra ekonomisk överlevnad i Sverige om man fått avslag (dock ej för barnfamiljer).¹² Därutöver avser regeringen bygga ut och förstärka gränspolisära åtgärder, mer polisrazzior i letandet efter personer utan laglig rätt att uppehålla sig i Sverige och förslag på att utan brottsmisstanke kunna göra polisrazzior på arbetsplatser.

När vi nu går över till att diskutera olika former av rasifiering som påverkar klassamhället är dessa fyra övergripande samhällsförändringar viktiga att ha i åtanke, då de på flera sätt skapar ramen för hur processer på arbetsmarknaden och arbetslivet utvecklas.

KAPITEL 4.

Hur skapas rasifiering i Sverige?

» I EN PERIOD AV NYLIBERAL GLOBALISERING SER RASIFIERINGENS DYNAMIK ANNORLUNDA UT ÄN UNDER DEN KEYNESIANSKA ERAN

Jag har redan kortfattat introducerat begreppet rasifiering och argumenterat för att den uttrycks genom två skilda men förbundna praktiker. Å ena sidan genom staten i form av migrationspolitik och medborgarliga rättigheter och å andra sidan genom nation och frågan om svenskhet. I det här avsnittet utvecklar jag detta med en diskussion kring konkreta praktiker av rasifiering. Jag börjar med att diskutera rasifiering som en diskursiv praktik. Med detta menar jag hur uttalade, ofta skrivna, ord och utsagor rasifierar. Exempelen tydliggör också kopplingen mellan den analytiska skillnaden rasifiering genom stat och genom nation. Därefter går jag över till att diskutera den statliga rasifieringen som ofta uttrycks genom migrationspolitik och medborgarliga rättigheter. Jag avslutar med en diskussion kring rasifiering genom den "imaginära nationen" Sverige, det vill säga den vardagliga symboliken som innebär diskriminering mot de som inte anses tillhöra nationen. En utgångspunkt är att för att förstå dessa processer går det inte att reducera dessa till effekter av kapitalism. Istället är min utgångspunkt att rasism och rasifiering generellt, och mer specifikt inom arbetslivet, förstärks och förändras genom kapitalism (och även, vilket det inte finns utrymme för mer än som randanmärkning, av sexism eller patriarkat). Det betyder att i en period av nyliberal globalisering ser rasifieringens dynamik annorlunda ut än under den keynesianska eran.

Språkets makt och rasifiering

SVT Nyheter använder begreppet svensk om alla som har svenskt medborgarskap. Vi använder hellre svensk än svensk medborgare för att inte skilja på svenskar.¹³

Även om migrationspolitik eller rekryteringsprocesser i konkreta avseenden får de avgörande effekterna på rasifieringen av arbetsmarknaden, är det viktigt att betona att språkliga (diskursiva) konstruktioner är viktiga för bilden som etableras om individer och grupper med utländsk bakgrund. Det finns en växelverkan mellan institutionella praktiker och språkets makt. Citatet ovan åskådliggör ett ökande medvetande inom media att språk fungerar rasifierande. Tidigare var det vanligt inom media att göra skillnad på två svenskar. Medan personer med utländsk bakgrund kopplades till den formella kategorin svensk medborgare så reserverades svensk genom den substantiella kategorin att vara "riktigt svensk". Här byggs en skillnad upp mellan att vara svensk medborgare (dom andra) och vara riktigt svensk (vi svenskar). Även om denna skillnad i dag i mindre grad används i offentliga sammanhang, försöker Sverigedemokraterna behålla skillnaden. Jimmie Åkesson svarade på en fråga om Zlatan var svensk efter ett mål för svenska landslaget i EM 2004: "Han spelade i alla fall för Sverige. Sedan om han var

legosoldat eller inte det vet jag inte.”¹⁴ Björn Söder hade svårt att se hur man som jude eller same kunde vara svensk.¹⁵

Trots mångas uppfattning om att media inte rapporterar tillräckligt kritiskt om invandring och invandrare, visar studie efter studie att det är tvärtom. I en av de senaste studierna i ämnet visas att medias rapportering av invandring till övervägande del är negativ. Författarna avslutar med att summera vad detta kan få för konsekvenser i fem punkter:

- (1) överskattar omfattningen av flyktinginvandringen, (2) underskattar andra former av invandring, (3) överskattar kostnader och problem förknippade med invandring, och (4) underskattar vinster och möjligheter förknippade med invandring. I förlängningen kan det tänkas leda till att människor (5) blir mer kritiskt inställda till invandringen till Sverige.¹⁶

Den refererade studien handlar huvudsakligen om hur *invandring* beskrivs i medier. Andra studier lyfter snarare fram hur *invandrade* – de ”andra”, främlingarna – beskrivs.¹⁷ Det finns språkfält för att hantera migration och de invandrade som förändras och utvecklas över tid. Wuokko Knocke har till exempel lyft fram att vi skapar en folkgrupp genom benämningen invandrare – det vill säga något de är och inte har gjort – och argumenterar för att ordet invandrade borde användas för att betona att det är något man gjort.¹⁸ Dessa studier visar på hur vardagspråk, medier, men även politiker och myndigheter direkt eller indirekt skapar ”folkgruppen invandrare” och hur den återskapas genom att använda ordet ”andra generationsinvandrare”, det vill säga barn som definieras inte av att själva ha invandrat utan genom att föräldrar en gång invandrat. Detta språkbruk kring ”invandrare” och ”andra generations invandrare” har också skapat en föreställning om att de talar ”invandrarpråk” istället för finska, kroatiska, persiska etc. Vårt språkbruk kring invandrade medverkar därmed i processer av rasifiering som särskiljer vissa svenskar (invandrade, barn till invandrade eller nationella minoriteter) från ”riktiga” svenskar. För att tydliggöra hur etablerat språkbruket är diskuterar jag nedan två citat, varav ett kommer från en socialdemokratisk minister och det andra från en moderat minister. De utgör exempel på den diskursiva konstruktionen av ”invandrarkvinnan” i det första fallet och invandarmän i det andra. I samband med att Jens Orback utsågs till jämställdhets-, integrations-, storstads- och demokratiminister 2004 kritiserades han för flera uttalande, ofta kopplat till vad som ansågs vara brister kring jämställdhet. Ett annat citat, där flyktingar rasifierades, och som inte fick samma uppmärksamhet, berörde debatten kring hushållsnära tjänster eller ”pigor”.

Vi behöver en växande tjänstesektor. Inte minst tänker jag på dem som kommer hit som flyktingar och som kan baka bröd, sy, passa barn och städa. De ska kunna få utlopp för sitt kunnande och dessutom få betalt för det.¹⁹

I citatet nämns inte kön även om det framstår som synnerligen troligt att ministern tänkte sig ”invandrarkvinnan” då en grundföreställning är att detta är ”typiska kvinnojobb” och att invandrade är mer könstraditionella än svenskar.²⁰ ”Invandrarkvinnan” utmålades ofta kopplat till låg utbildning och lämplig för privata servicearbeten och även

» **”INVANDRAR-KVINNAN” UTMÅLAS OFTA KOPPLAD TILL LÅG UTBILDNING OCH LÄMPLIG FÖR PRIVATA SERVICEARBETEN OCH ÄVEN OMSORGSARBETEN**

omsorgsarbeten. En liten utvidgning här är att utlandsfödda kvinnor fram till 80-talets början arbetade mer än svenskfödda kvinnor och i mindre grad i "typiska kvinnojobb" och i högre grad i industrijobb. I dag är det omvänt, det vill säga utlandsfödda män arbetar i högre grad inom "typiska kvinnojobb" inom offentlig och privat tjänstesektor än svenska män. Detta beror troligen inte på en mindre könad arbetsdelning bland utlandsfödda utan snarare på den segmentering som gör att utlandsfödda är överrepresenterade i jobb med de sämsta arbetsvillkoren och löner, något vi diskuterar mer senare. Orbacks citat är kopplat till en könad rasifiering av arbetslivet, vilket vi återkommer till senare. Istället övergår vi till Billströms citat som snarare är kopplat till frågor om migration, medborgerliga rättigheter och rasifiering.

» **MIGRATIONSPOLITIK
I SIN BREDA FORM
SKAPAR HIERARKIER
AV MEDBORGERLIG
STATUS**

– Ibland har vi bilden av att personen som är gömd bor hos en trevlig blond svensk dam i 50–60-årsåldern som vill hjälpa till. Men det är ju inte så. De allra flesta bor hos sina landsmän som inte alls är blonda och blåögda, säger han.

Billström påminner om fall där papperslösa blivit utnyttjade som underbetald arbetskraft av landsmän, exempelvis som tidningsbud.²¹

I citatet från Billström kontrasteras "trevlig blond svensk dam" mot gömdas "landsmän" som utnyttjar dem. I detta sammanhanget blir det tydligt att det handlar om "Invandarmannen" som definieras negativt. Det är ett exempel på en närmast biologisk rasistisk och stereotyp bild av "invandarmannen", som enligt forskning ofta beskrivs mer som ett allmänt problem och som hotfull.²² I vilken grad denna bild av "invandarmannen" är direkt kopplad till rasifierade mäns möjligheter att få jobb, är svårt att ge ett entydigt svar på, även om det finns en växande mängd forskning som visar på att arbetsgivare i mindre grad är intresserade av män med utländsk bakgrund, trots samma meriter eller till och med bättre meriter än sökande som uppfattas som svenska. Däremot är det uppenbart att Billström med detta uttalande vill skrämmas, både för de som är papperslösa och de icke blonda, icke blåögda landsmän som de papperslösa bor hos. En retorik som blivit mer aktuell som ett resultat av en allt striktare migrationspolitik där (gräns)polisen åläggs allt mer omfattande arbetsuppgifter och som vi nu mer detaljerat går in på.

Migration, medborgerliga rättigheter och rasifiering

Medborgerlig stratifiering betonar hur bland annat utformning av migrationspolitik och medborgarskapsregler, i samverkan med social och ekonomisk ojämlikhet, direkt och indirekt kraftigt påverkar hur människors livschanser och sociala identiteter formas.²³ Fokus är här hur staten och dess myndigheter behandlar olika grupper av migranter. Får de komma in i Sverige? Hur lång tid tar det tills de får besked om ett eventuellt uppehållstillstånd? På vilka villkor och hur länge får de stanna? Vilka blir svenska medborgare och efter hur lång tid?²⁴ Vad händer med de som tar sig in och som inte har eller får rätt att stanna? Vilka skickas tillbaka och vilka stannar kvar och blir papperslösa?

Migrationspolitik i sin breda form skapar hierarkier av medborgerlig status. Dessa hierarkier spänner över rätten att vara i Sverige, rätten

respektive skyldigheten till att arbeta, samt välfärdsrättigheter. Det är därför, med undantag för medborgaren (som formellt likställer den naturaliserade som invandrat med de som föds som svenska medborgare), ingen entydig hierarki, även om en grov rangordning av några av de viktigaste grupperna med varierande medborgerlig status presenteras här:

» **NÄR RÄTTEN
ATT BEFINNA SIG I
SVERIGE FÖR ATT
ARBETA REGLERAS
GENOM EN ANNAN
PROCESS ÄN ARBETS-
MARKNADEN, BLIR
DET SVÅRARE ATT
KÄMPA FÖR RIMLIGA
LÖNE- OCH ARBETS-
VILLKOR**

- Invandrade med permanent uppehållstillstånd vilket tidigare utgjorde huvudinriktningen i svensk migrationspolitik.
- Nordiska medborgare genom Nordiska passunionen och EU-medborgare med fri rörlighet har också en stark medborgerlig status, även om de som inte kan försörja sig efter 3 månader har svårt att stanna kvar (vilket situationen för romer som tigger belyser väl).
- Flyktingar med tidsbegränsade uppehållstillstånd.
- Anhöriga är ytterligare en kategori som har svårare att få uppehållstillstånd och som numera får tidsbegränsade uppehållstillstånd.
- Arbetskraftsinvandrade från tredje land får tidsbegränsade uppehållstillstånd och rätt att vara i Sverige enbart om man har ett jobb.
- Asylsökande.
- Asylsökande som har fått avslag och som i och med lagändringar 2016 i stort sett har samma villkor som papperslösa.
- Papperslösa.

Listan ovan går från de med mest formella rättigheter till de med minst. Vad som kännetecknar den internationella utvecklingen när det gäller migrationspolitik är kopplingen till försörjning för att få vara i respektive land, så även i Sverige. Det är i stort sett bara medborgare och de med permanent uppehållstillstånd som inte har krav på försörjning för att kunna etablera sig i Sverige. Det innebär att migranter i allt högre grad utsätts för en press att hitta jobb "till vilket pris som helst" om de vill vara kvar i Sverige vilket kommer att påverka många aspekter av arbetslivet ännu starkare framöver.

Migration innebär ofta ett antal restriktioner på hur en människa kan agera som individ och ägare av sin egen arbetskraft. När rätten att befinna sig i Sverige för att arbeta regleras genom en annan process än arbetsmarknaden, blir det svårare att kämpa för rimliga löne- och arbetsvillkor. Begreppet *ofritt arbete* har alltmer kommit att användas för att fånga varierande situationer för olika kategorier av invandrade i relation till sin möjlighet att arbeta och under vilka villkor. Begreppet ofritt arbete växte fram som en kritik mot antagandet att arbetare i kapitalistiska samhällen alltid har den formella friheten att sälja sitt arbete.²⁵ Den fria lönearbetaren har en dubbel frihet. Å ena sidan friheten att sälja sitt arbete, å andra sidan friheten från produktionsmedel (äggande) vilket innebär ett ekonomiskt tvång att sälja sitt arbete.

Parallellt med det fria lönearbetet finns ofritt arbete som inte kännetecknas av den första friheten vilket gör tvånget att sälja sin arbetskraft tyngre. Det riskerar därmed att skapas en relation av överexploatering – till skillnad från den marxistiska "normala" exploateringen genom det "fria" lönearbetet – genom det ofria lönearbetet men också

genom rasifieringens inverkan på förmågan att sälja sitt lönearbete.²⁶ Mitt fokus ligger mer exakt på ofritt arbete som rör migranter och rasifierade arbetare. Ofritt arbete skapas här i första hand genom lagstiftning, regelverk och den rasifierade diskriminering som förhindrar migrantarbetarens fria rörlighet, men sekundärt även genom att staten (passivt) stöder den rasifierade underordningen. Således kännetecknas arbetskraftsmigranten enligt lagen både av ett ekonomiskt och ett politiskt tvång att sälja sin arbetskraft – annars mister personen rätten att vara i Sverige. På ett liknande sätt kännetecknas EU-migranten av en skyldighet till ekonomisk självförsörjning för att få lov att upprätthålla sig i ett annat EU-land. Med den nya temporära lagstiftningen och efterföljande regleringar kring asylinvandring utfärdas uppehållstillstånd i regel på 13 månader till två år och möjligheten att få permanent uppehållstillstånd när den ska förnyas kopplas till att man hittar en anställning

som gör det möjligt för honom eller henne att försörja sig och lönen, försäkringskyddet och övriga anställningsvillkor inte är sämre än de villkor som följer av svenska kollektivavtal eller praxis inom yrket eller branschen. Detsamma ska gälla för en utlänning som kan försörja sig genom inkomster från näringsverksamhet. Upphållstillstånd enligt andra stycket får beviljas en utlänning som inte har fyllt 25 år endast om han eller hon har fullföljt gymnasieutbildning eller motsvarande.²⁷

» SÅLEDES
KÄNNETECKNAS
ARBETSKRAFTS-
MIGRANTEN ENLIGT
LAGEN BÅDE AV ETT
EKONOMISKT OCH
ETT POLITISKT
TVÅNG ATT SÄLJA
SIN ARBETSKRAFT

I artikeln "Förändringar i svensk arbetskraftsinvandringspolitik 1954–2014" synliggör Denis Frank ett betydelsefullt skifte i migrationspolitiken.²⁸ Under perioden 1954–1972 var en drivkraft för regeringen att övervaka att maktbalansen i arbetslivet inte rubbades och att begränsa arbetsgivares makt över migrantarbetare. Det kom även att dominera flyktingpolitiken och i en vidare mening integrationspolitiken. Det skapade en inkluderingsregim som kännetecknades av inkluderande underordning. Arbetskraftsinvandringsreformen från 2008 innebär en politik som går i motsatt riktning och som medverkar till att förändra maktbalansen mellan arbetsgivare och inhemska arbetstagare och öka arbetsgivares makt över migrantarbetare. Det senare genom att arbetstagaren binds till en viss arbetsgivare under de första två åren i Sverige. Med direkt inspiration från denna reform innebär de senaste årens dramatiska skifte i flyktingpolitiken att såväl arbetskrafts- som flyktinginvandring fått förstärkta tidsbegränsade moment och att invandrade i högre grad får inslag av det som vi ovan diskuterade som ofritt arbete. Genom regler som möjliggör permanent uppehållstillstånd och familjeåterförening för de som under sitt tidsbegränsade uppehållstillstånd lyckas få anställning finns en strategi att pressa flyktingar att ta första (men inte bästa) jobbet. Det spär på incitamentet att ta en anställning som man är överkvalificerad för (och därmed försvåra för de med lägre kvalifikationer). Vidare, vilket citatet ovan explicit gör klart, är lagstiftarna medvetna om att detta riskerar att göra att personer i utbildning (i detta fall gymnasieutbildning) lämnar den för anställning om möjligheten uppstår. Staten bedriver således en arbetskraftsinvandrings- och en flyktingpolitik som syftar till att koppla möjligheter till permanent uppehållstillstånd och familjeåterföring med att snabbt söka sig ut på arbetsmarknaden. Vi ser nu allt fler som försökt

rasifierade arbetare är kraftigt överrepresenterade i dessa sektorer av arbetsmarknaden innebär formellt neutrala reformer en politik som ytterligare rasifierar arbetsmarknaden, i detta fall genom att försvåra facklig organisering samt att öka klyftorna mellan de som tillhör a-kassor med lägre och högre avgifter.

Utöver förändringar av a-kassa genomförde regeringen Reinfeldt en etableringsreform 2010 med syfte att underlätta nyanländas integration på arbetsmarknaden. En central tanke var att deltagarna i programmen skulle vara självförsörjande efter två år. Flera studier har försökt fånga effekterna av reformen. Vissa har lyft fram hur föreställningar om nation, rasifiering och kön får direkta konsekvenser för individer i etableringsprocesser.³³ Andra har försökt utvärdera i vilken grad reformen leder till mer effektiv etablering, i regel mätt i självförsörjning först och främst genom jobb. På samma sätt som migrationspolitiken tenderar att alltmer sätta press på invandrade att ta första bästa jobb, finns liknande dynamik i arbetsmarknadspolitiken. Det innebär med stor sannolikhet att formellt överkvalificerade kommer att trycka undan personer som har lägre, men tillräckliga kvalifikationer. Ett undantag här är försöken med så kallade snabbspår för att möjliggöra för invandrade att snabbt komma i jobb i relation till de kvalifikationer de har med sig. Även om inriktningen på vilka snabbspår som utvecklas styrs av vilka yrken det råder brist på och inte invandrades kompetenser, framstår reformen ändå som en bättre praktik för matchning med mindre risk för överkvalificering.

Till skillnad från migrationspolitiken där det finns tydliga rasifierande inslag och där staten aktivt medverkar till att skapa ofria arbetare som riskerar överexploatering och spär på en process av ekonomins informalisering, är integrationspolitiken delvis annorlunda. Här verkar rasifiering huvudsakligen genom informella praktiker eller genom att formellt neutrala regler filtreras genom diskriminerande praktiker. Samtidigt är det viktigt att betona de senaste decenniernas politiska förändringar, där mer och mer ansvar läggs på att göra individen ansvarig för sin arbetslivskarriär, medan samhällets ansvar för att generera arbetskraftsefterfråga, möjliggöra utbildning och kompetensutveckling samt stödja matchning på arbetsmarknaden, har minskat. Det påverkar alla arbetare, men det påverkar rasifierade arbetare i ännu högre grad. Anledningen till detta är den systematiska diskriminering som forskare genom olika studier belagt och som kortfattat redovisas nedan. Det innebär bland annat att rasifierade personer ofta måste söka jobb dubbelt så ofta jämfört med personer som uppfattas som svenskar, vilket i förlängningen får exponentiella konsekvenser kopplat till socialförsäkringssystem, arbetsmarknadsreglering och privatekonomi. Det innebär också att effekterna av diskriminering riskerar att skapa olika erfarenheter av klass och därmed olika klassidentiteter, vilket försvårar för fackföreningsrörelsen i formerandet av ett kollektivt "vi arbetare".

» **EFFEKTERNA AV DISKRIMINERING RISKERAR ATT SKAPA OLIKA ERFARENHETER AV KLASS OCH DÄRMED OLIKA KLASS-IDENTITER, VILKET FÖRSVÅRAR FÖR FACKFÖRENINGSRÖRELSEN**

Diskriminering på arbetsmarknaden

När jag började forska kring frågor om diskriminering på arbetsmarknaden bemöttes de två typer av studier som fanns och visade på förekomst av diskriminering med en hög grad av skepsis.³⁴ Å ena sidan kvalitativa studier, inte minst intervjuer av de som rekryteras och av de

som söker jobb, som kritiserades för att de inte kunde sägas vara representativa. De tydliggjorde visserligen processer av kategorisering och sortering samt hur människor pratade om och erfor diskriminering, men ifrågasattes i relation till hur resultaten kunde generaliseras. Den andra typen av relativt få studier utgick från olika varianter av humankapitalteori, och visade ofta att när man tagit hänsyn till alla variabler som fanns tillgängliga för att mäta humankapital så kvarstod en oförklarad rest. De få som ur detta resultat drog slutsatsen att det rörde sig om diskriminering kritiserades för att det kunde bero på att man inte fångade att invandrades humankapital ändå var sämre på något omätbart sätt. Den form av studier som under de senaste drygt tio åren genomförts – genom fältexperiment – var inte tillåtna tidigare och motverkades med argumenten att de var oetiska. När de till slut började genomföras så minskade ifrågasättandet av att det faktiskt förekommer diskriminering på arbetsmarknaden. Därtill visar studierna att det är så utbrett och signifikant att det är relevant att prata om systemiskt eller strukturell diskriminering.³⁵

Forskning har visat att sökande med svensk klingande namn fick omkring 50 procent fler inbjudningar till en jobbintervju än sökande med arabisk klingande namn, respektive 80 procent oftare kallades till intervju jämfört med ett arabisk- eller nordafrikansk klingande namn.³⁶ Båda studierna visade att diskriminering i större utsträckning förekom i yrken med låga kvalifikationskrav, resultat som delvis kan förklara varför utlandsfödda personer tenderar att i högre grad vara överkvalificerade. Studierna visar också, genom att ta hänsyn till kön, att manliga sökande med namn som skulle markera att de var utlandsfödda blev mer diskriminerade i mansdominerade yrken än vad motsvarande grupp kvinnliga sökande blev i kvinnodominerade yrken. Ett liknande resultat kom Arai med flera fram till genom ett fältexperiment där sökande med arabisk klingande namn fick fördelen av två års extra yrkeserfarenhet jämfört med sökande med svensk klingande namn.³⁷ Den extra yrkeserfarenheten innebar att kvinnliga sökande med utländsk bakgrund hade likvärdig chans att bli kallade till intervju som kvinnor med svensk bakgrund med två års kortare yrkeserfarenhet. För män, däremot, innebar detta försprång i yrkeserfarenhet inte en kompensation som motverkade diskrimineringen. Det har förts diskussioner om aidentifierade ansökningar minskar risken för diskriminering. I en av de få studier som undersökt detta visar Åslund och Skans (2012) att det hjälpte både kvinnor och personer med utländsk bakgrund att bli kallade till intervju, men att chanserna att bli erbjuden ett jobb endast ökade för kvinnor. Diskriminering drabbar inte bara utlandsfödda utan även i lika hög grad svenskfödda sökande med arabisk klingande namn, enligt en studie av Carlsson (2010).

Rooth (2010) respektive Carlsson och Rooth (2012) har försökt undersöka i vilken grad attityder spelar en roll i diskriminering. Rooth (2010) fann att sannolikheten att kalla en sökande med ett namn som associeras med arabiska minskade ju mer negativa omedvetna attityder arbetsgivarna hade om män med bakgrund i Mellanöstern. Carlsson och Rooth (2012) visade att i regioner med relativt mer negativa attityder mot personer med utländsk bakgrund riskerar sökande med arabisk klingande namn att diskrimineras i större utsträckning.

I sammanfattningen av en översikt kring forskningen menar Ahmed "att diskrimineringen är allmänt utspridd i det svenska samhället" och

» FORSKNING HAR VISAT ATT SÖKANDE MED SVENSKKLINGANDE NAMN FICK OMKRING 50 PROCENT FLER INBJUDNINGAR TILL EN JOBBINTERVJU ÄN SÖKANDE MED ARABISKKLINGANDE NAMN

» **RASIFIERADE FÅR SVÅRARE ATT FÅ ANSTÄLLNING ÖVERHUVUDTAGET, DE FÅR SÄMRE ARBETSVILLKOR, SÄMRE ARBETSLIVSKARRIÄRER OCH ÄR I HÖGRE GRAD ÄR ÖVERKVALIFICERADE FÖR SINA JOBB**

”att resultaten i ett stigande antal studier i dag levererar ett påtagligt stöd för Beckers (1957) teori om smakbaserad diskriminering, det vill säga att diskriminering av individer är ett resultat av animositet”.³⁸ Den här slutsatsen stämmer väl in på processer av rasifiering som utgår från att ”de andra” inte är som vi ”svenskar” och därtill är mindre värda. En effekt av detta blir att rasifierade får svårare att få anställning överhuvudtaget, att de får sämre arbetsvillkor, sämre arbetslivskarriärer och att de i högre grad är överkvalificerade för sina jobb. Dessa effekter är snarlika de resultat vi diskuterade ovan vad gäller migration, medborgerliga rättigheter och rasifieringens konsekvenser. I följande avsnitt vill jag synliggöra några av dessa aspekter och även tydligare koppla det till en process där arbetarklassen generellt, men speciellt vissa skikt, alltmer rasifieras.

Vilken roll spelar LO och förbunden i rasifieringen av arbetsmarknaden?

Vi har nu kortfattat berört migrationspolitikens roll i rasifiering av arbetare, medias diskursiva konstruktion av invandring och invandrade, arbetsgivares diskriminering och arbetsmarknadspolitikens roll. Avslutningsvis skulle jag även vilja beröra vilken roll fackföreningsrörelsen, speciellt LO och dess förbund, spelat i rasifieringen av invandrade på arbetsmarknaden.

Nedanstående citat är hämtade från en artikel från 1995. Det är i ett sammanhang där LO för första gången börjar se tudelningen av arbetsmarknaden, stödjer tillkomsten av nätverket Fackligt aktiva invandrare och tar fram statistik där klass och kön kompletteras med utländsk bakgrund. I citatet väddar Leif Blomberg, den dåvarande invandrarministern och tidigare ordföranden för Metallindustriarbetarförbundet, om fackets hjälp. I samma artikel lyfter LO:s ordförande fram hotet från invandrade utanför facket och LO:s invandraransvarig konstaterar slutligen att ”vi” inte har gjort tillräckligt. Det är ett utmärkt citat att ha som utgångspunkt för en diskussion hur LO såg på invandrade några år efter krisen 1992, den största ekonomiska krisen sedan 30-talsdepressionen.

– Vi håller på att skapa ett samhälle där det inte handlar om att invandrarna får de sämsta jobben, utan snarare att de inte ens får de jobben. Vi i arbetarrörelsen kan inte se detta ske ... Ska vi lyckas måste vi ha fackets hjälp, betonar han [Leif Blomberg].

– Alla ska organiseras i facket och omfattas av avtal. Om någon grupp lämnas utanför finns det risk för att de tar jobb som ligger under avtalslön, säger Bertil Jonsson [dåvarande LO-ordförande]. LO och övriga fackliga organisationer – centralt och lokalt – har vaknat sent.

– Det är bara att erkänna att det är så. Vi har inte ägnat invandrarna och segregationstendenserna den uppmärksamhet som behövs. Vi har inte i tid sett de alarmerande tendenserna till diskriminering av invandrarna i arbetslivet, säger Jan Edling, invandraransvarig på LO.³⁹

Jag har i tidigare forskning använt mig av begreppet *inkluderande underordning* för att synliggöra en dubbelhet i hur LO och dess förbund förhållit sig till personer med utländsk bakgrund. Å ena sida – den

» TROTS ATT ANTALET
LO-MEDLEMMAR
MED UTLÄNSK
BAKGRUND HAR
FORTSATT ATT
ÖKA SYNS DET
INTE I FORM AV
REPRESENTATION I
LO:S ELLER DERAS
MEDLEMSFÖRBUNDS
LEDNINGAR

inkluderande delen – har politiken varit baserad på att organisera alla arbetare, det vill säga även personer med utländsk bakgrund, samt att strida för vissa rättigheter som gör det svårare att (över)exploatera rasifierade arbetare. Å andra sidan har det aldrig varit tal om att i grunden förändra den strukturella relationen mellan arbetare med svensk och utländsk bakgrund. De diskussioner om att driva jämställdhetssatser i kollektivavtalsförhandlingar som i varierande grad genomförts har inte förekommit när det gäller att bekämpa den strukturella diskrimineringen av rasifierade arbetare. På så sätt har det inom LO setts som naturligt med underordningen av personer med utländsk bakgrund, vilket också ständigt synliggörs i den svaga representativiteten inom LO och fackförbundens ledande positioner av personer med utländsk bakgrund, speciellt personer från utanför Norden och Västeuropa. I ett historiskt perspektiv så spelade den generella keynesianska ekonomiska välfärdspolitiken, med full sysselsättning och utbyggande av socialförsäkringar, en stor roll för att hålla ihop löntagarkollektivet, både mellan arbetare och tjänstepersoner och inom arbetar- respektive tjänstepersonerskollektiven, och att begränsa ojämlikheten mellan arbetare med svensk och utländsk bakgrund. Sedan början av 1990-talet har omläggningen av politiken som diskuterats ovan inneburit att klyftorna ökat på en mängd olika sätt, däribland klyftorna kopplade till arbetsmarknadens rasifiering.

LO:s nyvaknade intresse för situationen för rasifierade arbetare under 90-talet, stödet till nätverket Fackligt aktiva invandrare och producerandet av en mängd statistik som synliggjorde ett allt tydligare rasifierat arbetsliv, framstår som mer passivt idag. De systematiska rapporterna som vävde ihop klass, kön och utländsk bakgrund i statistik över arbetsmarknaden och arbetslivet har upphört. Och trots att antalet LO-medlemmar med utländsk bakgrund har fortsatt att öka syns det inte i form av representation i LO:s eller deras medlemsförbunds ledningar. Någon motsvarighet till det som kallas facklig feminism både som mål och som strategi – och där försöken på kvinnolönesatser utgjort det mest kända exemplet – är det svårt att hitta. Jag återkommer till detta i det sista avsnittet då det på många sätt utgör anledningen till att jag skriver denna rapport.

KAPITEL 5.

En bild av rasifiering i klassamhället

I det här avsnittet vill jag visa på att arbetslivet genomsyras av skillnader mellan personer med svensk och utländsk bakgrund – något jag kallar ett rasifierat arbetsliv. Det är dock viktigt att komma ihåg att både grupperna, personer med svensk och utländsk bakgrund, är heterogena på många olika sätt, och att gruppen personer med utländsk bakgrund utsätts i varierande grad för rasifiering, något som också skiftar över tid. Diskussionen som förs rör ofta genomsnittet vilket döljer stora variationer. Ett annat problem med nedanstående presentation är att statistiken endast i begränsad omfattning fokuserar på arbetarklassen. När den gör så är det ofta utifrån inkomst, fackligt medlemskap eller utbildningskrav – det vill säga mått som i bästa fall bara delvis passar in på Wrights klasschema som diskuterades ovan.

Det finns många olika mått på ojämlikhet i samhället, ofta kopplade till utfall såsom hälsa, bostadsstandard, inkomst eller lön. De flesta forskare är dock överens om att för den stora majoritet som inte livnär sig på sitt ekonomiska kapital så utgör tillgång till lönearbete en central förklarande faktor. I det följande kapitlet presenterar jag dels statistik kring skillnader mellan svenskfödda med svenskfödda föräldrar och utlandsfödda eller med utländsk bakgrund⁴⁰, dels statistik som visar på skillnader mellan svenskfödda arbetare med svenskfödda föräldrar och utlandsfödda arbetare eller arbetare med utländsk bakgrund.

Rasifierad klassposition

De utlandsfödda är överrepresenterade bland arbetarna. Nästan var fjärde arbetare var 2016 född i andra länder än Sverige jämfört med något mer än var sjunde tjänsteman. Utgår man från antalet anställda så innebär en enkel socioekonomisk indelning att lite drygt 50 procent av de utlandsfödda är arbetare, medan motsvarande för de födda i Sverige är 36 procent. Det innebär att arbetarklassen är rasifierad.

Tabell 2. Andel utlands- och svenskfödda arbetare och tjänstepersoner 2016.

	Antal	Utlandsfödda	Svenskfödda	Utlandsfödda	Svenskfödda
Arbetare	1 569 000	378 000	1 191 000	50 %	36 %
Tjänstepersoner	2 488 000	373 000	2 115 000	50 %	64 %
Totalt	4 057 000	751 000	3 306 000	100 %	100 %

Källa: Baserad på Kjellberg 2017, fotnot sid 36, fotnot 21 och sid 98, appendix 6.

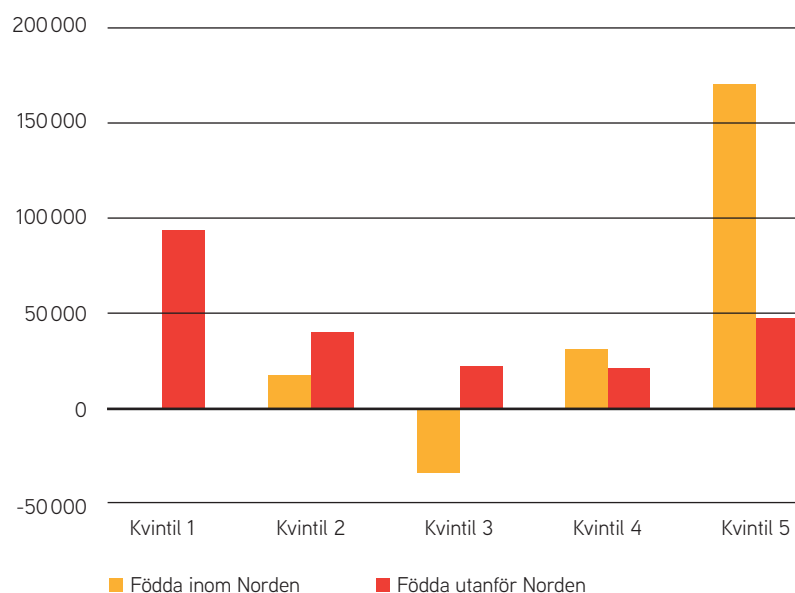
Ett annat sätt att tydliggöra detta är att se på hur de vanligaste yrkena skiljer sig mellan utlands- och svenskfödda.

Tabell 3. Vanligaste yrken för utrikes respektive inrikes födda.

Utrikes födda	Inrikes födda
1. Städare	1. Undersköterska
2. Undersköterska	2. Grundskollärare
3. Restaurang- och köksbiträde	3. Företagssäljare
4. Personlig assistent	4. Butikssäljare
5. Barnskötare	5. Barnskötare

Källa: SCB:s yrkesstatistik för 2014.

Utöver att få en bild av hur de vanligaste yrkena skiljer sig mellan utlands- och svenskfödda visar Tabell 3 även på en klassisk skillnad mellan kvinnodominerade jobb som sker i yrken som är stora och därmed generella, medan män har mer specifika och färre yrkesindelningar. I en lista från SCB över de 10 vanligaste yrkena är 8 kvinnodominerade och enbart plats 4 och 7 mansdominerade.⁴¹ En annan intressant aspekt är att trots den betydande skillnaden i sysselsättning mellan utlandsfödda män och kvinnor, så är samtliga av de fem vanligaste yrkena bland utrikes födda på listan över de vanligaste yrkena för kvinnor, vilket åskådliggör att den könssegregerade arbetsmarknaden är mindre stark vad gäller utlandsfödda.

Figur 3. Födelseregion Norden respektive utanför Norden: Förändring i respektive lönekvintils antal anställda 16–64 år, Sverige 2001–2013.

Anmärkning: Kvintil 1 = låglönegrupp, ... kvintil 5 = höglönegrupp.
Källa: SCB och egna beräkningar.

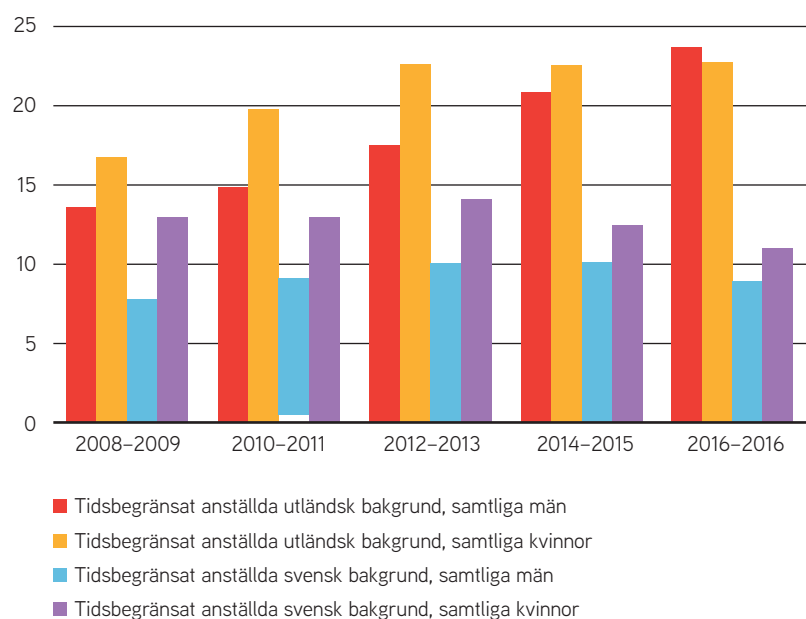
Sysselsättningsgrad och arbetslöshet

Sysselsättningsgraden är betydligt lägre och arbetslösheten är mycket högre för personer med utländsk bakgrund. Då är det rimligt att utgå från att en betydande andel av de utan sysselsättning samt de arbetslösa i första hand kommer ifråga för arbetarklassjobb och har en ekonomisk situation som i högre grad liknar arbetare med de sämsta inkomsterna. Det innebär att den rasifierade arbetarklassen är betydligt större än vad som fångas om man bara utgår från yrke. Samtidigt ska man vara försiktig med att se detta som en permanent situation. En del av de stora skillnaderna kan fångas i en omställningsprocess som kommer av att man nyligen invandrat. Det finns numera studier som visar att (för) snabb arbetsmarknadsintegration inte nödvändigtvis är positivt. Det kan dels innebära att man inte fullt ut nyttjar människors kompetens genom att pressa in dem i anställningar som de är överkvalificerade för, istället för att arbeta för en matchning mellan deras kompetenser och yrke genom vidareutbildning och praktik. Dels kan en snabb arbetsmarknadsintegration innebära att individer som har lägre kvalifikationer trängs ut från arbetsmarknaden på grund av att överkvalificerade uppbär deras anställningar.⁴²

Atypiska anställningar

Atypiska anställningar är enkelt uttryckt allt annat än en tillsvidareanställning på heltid. Även om alla är överens om att atypiska anställningar behövs till en viss grad är omfattningen och formerna ofta en fråga där åsikterna går isär. En atypisk anställning innebär generellt sätt en svagare position i arbetslivet och påverkar den anställde på en mängd olika sätt även utanför arbetslivet. I det här avsnittet redogör vi lite kort kring olika typer av atypiska anställningar i form av tidsbegränsade anställningar, deltid, och anställning inom bemanningsbransch.

Figur 4. Tidsbegränsade anställningar efter utländsk/svensk bakgrund och kön 2008–2016.

Berglund med flera undersöker hur det går för tidsbegränsat anställda i deras framtida arbetsliv. Utgångspunkten är att man som tidsbegränsat anställd kan vara kvar eller göra fem övergångar: tillsvidareanställning, bli arbetslös, egen företagare, ej i arbetskraften⁴³, tidsbegränsad anställning. Födelseland utgör enligt författarna förklaring i tre av övergångarna.

Personer födda i Europa eller övriga världen har högre odds än svenskfödda att övergå i arbetslöshet eller lämna arbetskraften. Framförallt gäller det de som är födda utanför Europa. För den sistnämnda kategorin hittar vi också ett något lägre odds att övergå till fast anställning.⁴⁴

En omvänd aspekt av detta är att utlandsfödda anställda i betydligt lägre grad byter arbete jämfört med svenskfödda.⁴⁵ Det finns flera skäl för detta men en inte oviktig förklaring som lyfts fram i flera studier är att arbetsplatsbyten kunde kopplas till erfarenheter och förväntningar av diskriminering. Medan personer med svensk bakgrund byter arbetsplatser i högre grad baserad på positiva förväntningar och möjligheter till jobb med bättre villkor framstår det för rasifierade anställda helt enkelt som säkrare att stanna kvar hos samma arbetsgivare och då ofta med samma jobb. Den diskriminering man har erfarenheter av eller förväntningar på riskerar att låsa in anställda, något som troligtvis också påverkar att personer med utländsk bakgrund är i högre grad överkvalificerad i sitt arbete.

Flera studier har visat att personer med utländsk bakgrund är och upplever sig i betydligt högre grad överkvalificerade för det jobb de har.⁴⁶

För att arbeta som undersköterska eller sjukvårdsbiträde krävs ingen eftergymnasial utbildning. Men av de som arbetade inom yrket och var födda i länder med medel eller lågt Human Development Index (HDI)⁴⁷ hade 13 procent en eftergymnasial utbildning på tre år eller längre. Motsvarande siffra var 11 procent för de som var födda i länder med mycket högt eller högt HDI, 3 procent för de födda i Norden och 2 procent av de inrikes födda.

Bland män födda i länder med medel- eller lågt HDI var det vanligaste yrket köks- och restaurangbiträden. Av dessa hade 16 procent en eftergymnasial utbildning på tre år eller längre. Bland hotell- och kontorsstädare hade 15 procent en lång eftergymnasial utbildning. Buss- och spårvagnsförare var det vanligaste yrket för män födda i länder med mycket högt eller högt HDI. Av dessa hade 9 procent en eftergymnasial utbildning på tre år eller mer. Bland hotell- och kontorsstädare var motsvarande siffra 11 procent.⁴⁸

Ett annat sätt att åskådliggöra överkvalificering är genom att titta på hur personers utbildning matchar olika yrkens krav på utbildning. Som synes av nedanstående tabell (Tabell 4) får utlandsfödda, jämfört med svenskfödda med minst 3 års högskoleutbildning, i mycket mindre grad arbeten som har höga utbildningskrav. Den visar samtidigt att könsskillnaden på felmatchning är mindre för personer med utländsk bakgrund.

» **UTLANDSFÖDDA ANSTÄLLDA BYTER I BETYDLIGT LÄGRE GRAD ARBETE JÄMFÖRT MED SVENSKFÖDDA**

Tabell 4. Matchning av yrke och utbildning bland högutbildade (eftergymnasial utbildning ≥ 3 år inklusive forskarutbildning).

Yrke	Kvinnor		Män	
	Utrikes född	Inrikes född	Utrikes född	Inrikes född
Ledningsarbete	4	7	6	13
Arbete som normalt kräver:				
teoretisk specialistkompetens	41	52	44	55
kortare högskoleutbildning	26	30	16	21
gymnasiekompetens	19	10	21	9
Utan krav på utbildning	4	1	6	1
Uppgift saknas	6	1	8	2
Antal	100 000	545 000	80 000	370 000

Källa: SCB 2015.⁴⁹

Samtidigt visar andra studier att anställda med utländsk bakgrund i mindre grad får tillgång till personalutbildning än anställda med svensk bakgrund. En faktor här är att tidsbegränsat anställda och deltid-anställda, anställningsformer där personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade, generellt har mindre tillgång till personalutbildning. Men därutöver finns ytterligare skillnader. I en studie av vuxnas deltagande i utbildning visade det sig att medan det för svenskfödda kvinnor var 65 procent och för män 62 procent som fick personalutbildning under 2011 år så var motsvarande siffra för utlandsfödda, både kvinnor och män, 42 procent, skillnaden var stabil både för sysselsatta och ej sysselsatta.⁵⁰

Facklig organisering och facklig segmentering

Jag avslutar detta avsnitt med att kortfattat diskutera skillnader i facklig organisering med hänsyn till klass, kön och födelseland, samt målar upp lite av en karta över hur arbetarklassen (definierat enligt LO-område) ser ut.

I Tabell 5 ser vi att tjänstepersoner har gått förbi arbetare i organisationsgrad. Det är en viktig faktor som påverkar partsrelationerna på den svenska arbetsmarknaden. Det är inte bara så att arbetsgivare och kapital förstärkt sina positioner i förhållande till anställda och arbetare. Inom gruppen anställda har det också skett en förskjutning från arbetare till tjänstepersoner både vad gäller antal fackliga medlemmar (TCO och Saco har i dag fler medlemmar tillsammans än LO) och i organisationsgrad vilket syns i nedanstående tabell. En annan intressant utveckling är att organisationsgraden bland kvinnor nu generellt är högre än bland män. När det gäller utlandsfödda så är organisationsgraden betydligt lägre än bland svenskfödda. Intressant att notera är att de som är födda i Norden, men ej Sverige, har ett annorlunda mönster där arbetare har en högre organisationsgrad och där de som grupp har en högre organisationsgrad än svenskfödda.

Tabell 5. Facklig anslutning efter klass, kön och födelse land år 2015 (procent).

	Födelse land			
	Sverige	Utlandet	Därav Norden exkl. Sverige	Utanför Norden
Samtliga anställda	73	63	72	61
Kvinnor	76	67	76	65
Män	69	58	68	57
Arbetare	67	59	74	57
Kvinnor	68	63	78	61
Män	66	55	70	53
Tjänstemän	76	67	71	66
Kvinnor	79	71	74	70
Män	72	63	66	62

Källa: Larsson, 2015: 22-2345.⁵¹

Vi har redan tidigare konstaterat att arbetarklassen har en överrepresentation av personer med utländsk bakgrund⁵² och kvinnor.⁵³ Om vi nu tittar närmare på LO uppdelat på förbund så blir det tydligt att det även finns en stark genusbaserad och rasifierad intern skiktning inom arbetarklassen (hur man än definierar och operationaliserar den). Tabell 6 nedan visar på ett generellt plan att LO-fackförbunden med de minst dåliga avtalen lönemässigt kännetecknas av en dominans av män med svensk bakgrund.

Tabell 6. Variationer mellan LO-förbunds medlemsammansättning och arbetsvillkor.

Avtalsområde	Medellön 2010	Procent utlandsfödda 2004	Procent utlandsfödda 2014	Tidsbegränsat anställda 2012	Procent kvinnor
Byggnads	28000-28500	6	11		1,1
Elektrikerförbundet	29400	5			1,3
Fastighets	19700	36	43	28	49,9
GS Facket	23400-23500	9	12		19,4
Handels	20900-23800	12	16	28	67,2
Hotell och restaurang	20000	34	45	45	65,3
IF Metall	22200-23600	23	21		22,3
Kommunal	21200	15	23	28	79,9
Livs	22400	22	30	18	39,2
Pappers	24200	9			34,5
Målareförbundet	27900				8,6
Seko	22100-26000	7	10		28,8
Transport		9	17	17	15,6

De fackförbund som har en hög andel kvinnor och en låg eller medelnivå på medlemmar med utländsk bakgrund ligger i mitten vad gäller lön, och de fackförbund som domineras av medlemmar med utländsk bakgrund har avtalen med de lägsta lönenivåerna. Det innebär att det också finns en relativt tydlig internskiktning inom arbetarklassen (LO-yrken) baserad på genus och rasifiering.

När vi nu avslutar rapporten med att diskutera kortfattad kringstrategier för minskade klassklyftor och ökad jämlikhet ur ett arbetarklassperspektiv är det tre centrala poänger att utgå från. Först att kapitalet visavi alla anställda har förstärkt sin position vilket tydligast uttrycks av en sjunkande löneandel och en högre organisationsgrad. För det andra har det skett ett betydande skifte mellan arbetare och tjänstepersoner vilket uttrycks tydligast i en högre organisationsgrad och fler medlemmar bland TCO och Saco. För det tredje består arbetarklassen, så som den uttrycks genom LO, av en kraftig överrepresentation av utlandsfödda, en överrepresentation av kvinnor, och att detta organiseras genom olika näringsgrenar och fackförbund där det finns en tydlig koppling till en hierarki i arbetsvillkor och löner.

KAPITEL 6.

Arbetarklassens rasifierade skiktning, klasskampen och social förändring

Jag har så här långt teoretiskt diskuterat klass och rasifiering, rasifieringens mekanismer och även visat bilder på hur arbetarklassens rasifiering tar sig uttryck i Sverige. Innan rapporten avslutas vill jag kortfattat diskutera betydelsen av arbetarklassens rasifiering. Marx pratade om klass både som *klass i sig* och *klass för sig*. Klass i sig är den strukturella beskrivningen av klass, det som vi diskuterade ovan i relation till Wrights klassschema. Men Marx och marxismens ansats sträcker sig längre. Den tar avstamp i att en klass i sig kan omvandlas till en klass för sig, det vill säga bli medveten om sin samhällsliga position och om möjligheten att genom klassolidaritet förändra samhället. Sverige var länge ett exempel på ett samhälle med en hög grad av klassmedvetande, där arbetare i hög grad identifierade sig som arbetare. Flera studier har visat på att klassidentifikationen och därmed klassmedvetandet har sjunkit, speciellt inom arbetarklassen. I dag utgör kapitalet, inklusive högre tjänstepersoner, i högre grad än arbetarklassen en klass för sig.

» DEN KLASS-SOLIDARITET SOM I DAG SAKNAS OCH SOM BEHÖVER UTVECKLAS FÖR ATT FÅ STÖRRE GENOMSLAG I POLITIK OCH SAMHÄLLSFÖRÄNDRINGAR FÖRUTSÄTTER NÅGON FORM AV FÖRSTÅELSE MELLAN OLIKA SKIKT INOM ARBETARKLASSEN

Det är i detta sammanhang som jag menar denna rapportens bidrag ligger. Det gäller både de som är klassreduktionister, det vill säga vill förklara det mesta genom klass som den klart dominerande maktrelationen, och de som har mer intersektionella perspektiv på strukturell maktutövning där klass tillsammans med genus och rasifiering är centrala. Förståelsen över det klassamhälle med ökande klyftor och skillnader i livschanser som successivt utvecklats sedan den nyliberala omvandlingen av Sverige påbörjades i slutet av 1980-talet måste också fånga arbetarklassens interna skiktning. Den klassolidaritet som i dag saknas och som behöver utvecklas för att få större genomslag i politik och samhällsförändringar förutsätter någon form av förståelse mellan olika skikt inom arbetarklassen. Skikt som å ena sidan i allt högre grad kommit att organiseras genom genus och rasifiering, och å andra sidan – trots försök till låglönesatsningar – kommit att glida längre ifrån varandra.

Samtidigt finns en strukturell förändring på arbetsmarknaden, som vi ovan redogjorde för, genom skiftet från en uppqualificerande till en polariserande tendens. Istället för en utveckling där jobb med lägst kvalifikationskrav blivit färre och ersatts av jobb med högre kvalifikationskrav har vi numera en utveckling där speciellt jobb med höga kvalifikationskrav, men även jobb med de lägsta kvalifikationskraven ökar. Det sker på bekostnad av jobb speciellt inom decil 3–6, det vill säga jobb med löner som är relativt låga eller i mitten om alla jobb delades in i 10 grupper (deciler) utifrån lön. Det innebär en ny spänning inom arbetarklassen och LO-kollektivet. De yrkesområden och skikt av arbetarklassen som domineras av svenskfödda manliga arbeten är med undantag för byggjobb (som i mycket mindre utsträckning är utsatt för global konkurrens) de som minskar i antal. När vi tittar på en indikator kring minskad klassidentitet/-medvetande – det vill säga stöd till Sverigedemokraterna – är det just bland byggfackförbunden

» **DET NYA ÄR
ATT GRUPPEN
AV RASIFIERADE
ARBETARE ÄR
STÖRRE**

som stödet är störst, tätt följt av de andra manligt dominerade förbunden som Livsmedelarbetarförbundet, Transportarbetareförbundet, Seko och IF Metall. De yrken och sektorer som har en högre andel kvinnor är de som kännetecknas av en numerär tillväxt antingen på grund av att de är vård och omsorgsyrken eller på grund av att de är i den lågavlönade privata tjänstesektorn. Samtidigt har dessa yrken och sektorer också en betydligt mindre andel som röstar på SD.

Ur ett fackligt perspektiv är frågor om heterogenitet inom arbetarklassen generellt, och inom centralorganisationen (LO) och fackförbunden i synnerhet, en realitet som fackrörelsen alltid har haft att ta hänsyn till. Det hanteras genom organisatoriska strategier inom förbund och centralorganisation, men också i relation till arbetsgivare genom kollektivavtal, och slutligen i relation till regering och riksdag genom påverkan på politik. Vad denna rapport lyfter fram är risken med en utveckling där arbetarklassens villkor skiljer sig alltmer mellan olika yrken och skikt, samtidigt som dessa könas och rasifieras. Hur kan och bör fackföreningsrörelsen hantera detta?

I första paragrafen i LO:s stadgar står:

LO har, såsom den gemensamma organisationen för de samverkande förbunden, till uppgift att leda och samordna LOs och förbundens strävanden att tillvarata arbetstagarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet. LO ska därvid och i övrigt verka för en samhällsutveckling på grundval av politisk, social och ekonomisk demokratipräglad av jämlikhet och en feministisk grundsyn. Uppgiften utgår från den grundläggande synen om allas lika värde och rätt.⁵⁴

Att tillvarata arbetstagarnas intressen är uttalade ambitioner i LO:s verksamhet. Men ju mer olika villkoren är för arbetstagarna desto svårare att se gemensamma intressen och desto svårare att hålla ihop kollektivet. Medan LO och förbunden än så länge varit framgångsrika i att stå emot sänkningar av lägsta lönen så har det funnits betydligt större svårigheter att koordinera låglönesatsningar och satsningar på att minska det könsmissiga och speciellt det könssegregerade lönegapet. Trots gemensamma utgångspunkter som förankrats i vad som kallas facklig feminism⁵⁵ är detta en betydande friktion inom LO.

När det gäller motsvarande situation för rasifierade arbetare är situationen betydligt värre. Att arbetarklassen i sin helhet och de mest prekära skikten ännu mer utpräglat rasifieras är inget nytt. Det nya är att gruppen av rasifierade arbetare är större, att polariseringen inom arbetsmarknaden ökar och med det skapas tydligare klyftor mellan rasifierade arbetare och de med svensk bakgrund. Det ställer fackföreningsrörelsen inför nya utmaningar. Som jag noterade ovan fanns det en första öppning kring arbetslivssituationen för personer med utländsk bakgrund under slutet av 90-talet och början av 2000-talet. Det resulterade i uttalanden, nätverket Fackligt aktiva invandrare och även statistik och kunskapsproduktion, men inte i några förändringar i den fackliga politiken. Istället, i samband med Sverigedemokraternas framväxt och speciellt deras stora sympatier från delar av arbetarklassen, har fokus legat på att försöka begränsa Sverigedemokraternas inflytande bland fackliga medlemmar.⁵⁶

Med några få undantag har denna strategi mot rasism och

» EN MÖJLIG
ALTERNATIV
STRATEGI SKULLE
VARA ATT UTVECKLA
EN PARALLELL TILL
FACKLIG FEMINISM I
FORM AV EN FACKLIG
ANTIRASISM

främlingsfientlighet ofta varit frikopplad från en bredare analys av förändringar av klasstrukturen och en förståelse av SD. Och även om SD:s dramatiska framgångar i opinionen har bromsats upp så visar undersökningar fortfarande på att en betydande andel av LO:s medlemmar är beredda att rösta på Sverigedemokraterna. Det är på många sätt ett stort misslyckande, som hotar LO:s styrka på åtminstone tre sätt. Dels den interna sammanhållningen, när en grupp som domineras av män med svensk bakgrund stödjer ett parti som attackerar en stor grupp av LO-medlemmar, de med utländsk bakgrund, men även kvinnor och den fackliga feminism som LO utvecklat. Dels då det är ett parti som hade nära kopplingar till försöket att skapa ett konkurrerande fack – Löntagarna – som på många sätt bedriver en antifacklig politik och därtill driver en i grunden högerekonomisk politik. Dels för att det är ett i grunden borgerligt parti och alltid kommer att föredra att samarbeta med högern.

En möjlig alternativ strategi skulle vara – trots begränsningarna som noterades ovan – att utveckla en parallell till facklig feminism i form av en facklig antirasism. En del ser Sverigedemokraterna som fascistiskt, några som rasistiskt och andra som främlingsfientligt och populistiskt, men samtliga benämningar fångar hur partiet mobiliserar medlemmar, sympatisörer och röstande genom att utmåla invandringen och invandrade som ett hot mot Sveriges överlevnad. Mot bakgrund av att det finns en överrepresentation av rasifierade inom arbetarklassen måste SD:s grundläggande utgångspunkt anses vara antifacklig. Genom en strategi kring facklig antirasism skulle generella fackliga frågor kunna bindas samman med situationen för de med sämst lön och arbetsvillkor, med en mer tydlig antirasism som visar att rasistiska partier också går emot arbetarklassens intressen och fackliga intressen.⁵⁷

KAPITEL 7.

Avslutning

Varför en rapport om rasifierades situation i arbetslivet i en utredning om klass? Den här rapporten är skriven med tre utgångspunkter. Den första är att synliggöra att den svenska arbetarklassen består av en betydligt högre andel personer med utländsk jämfört med svensk bakgrund. Den andra utgångspunkten är att rasifierade arbetare i mycket högre grad befinner sig i de skikt av arbetarklassen som har sämst villkor vad gäller lön och atypiska arbetsvillkor, ett skikt som ökar relativt andra skikt av arbetare i en tid som kännetecknas av en ökande polarisering på arbetsmarknaden. Slutligen, att en strategi för att synliggöra arbetarklassen och klassorättvisor i Sverige måste därmed ta sin utgångspunkt i att både motverka klassorättvisor och processer av rasifiering som försämrar livet för personer med utländsk bakgrund och som därmed försvårar byggandet av en klassolidaritet.

Litteraturförteckning

- Ahmed, A. (2015). "Etnisk diskriminering – vad vet vi, vad behöver vi veta och vad kan vi göra?", *Ekonomisk Debatt*, 43(4), s. 18–28.
- Andersson Joona, P., Wennemo Lanninger, A., & Sundström, M. (2017). "Etableringsreformens effekter på integrationen av nyanlända", *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(1), s. 27–45.
- Arai, M, M Bursell och L Nekby (2008), "Between Meritocracy and Ethnic Discrimination: The Gender Difference", SULCIS, Working Paper 2008:2, Stockholms universitet.
- Arai, M., Gartell, M., Rödin, M., & Özcan, G. (2015). Arbetsförmedlares beslutsfattande och stereotyper kopplade till utseende, Working Paper 2016:4. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (Red.). (2002). *Ras, Nation, Klass. Mångtydiga identiteter*. Stockholm: Daidalos.
- Behtoui, A., & Olsson, E. (2014). "The Performance of Early Age Migrants in Education and the Labour Market: a Comparison of Bosnia Herzegovinians, Chileans and Somalis in Sweden", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(5), s. 778–795.
- Berglund, T., Håkansson, K., Isidorsson, T., & Alfonsson, J. (2017). "Tidsbegränsat anställas framtida arbetssituation", *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(2), s. 47–66.
- Brune, Y. (2004) *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld*, JMG, Göteborgs universitet.
- Bursell, M (2014). "The Multiple Burdens of Foreign-Named Men: Evidence from a Field Experiment on Gendered Ethnic Hiring Discrimination in Sweden", *European Sociological Review*, vol 30, s. 399–409.
- Calleman, C., & Herzfeld Olsson, P. (Red.). (2015). *Arbetskraft från hela världen: Hur blev det med 2008 års reform?* Stockholm: Delmi.
- Carlson, M. (2004) Ministerdebutant i blåsväder, *Dagens Nyheter* 31 oktober 2004. <https://www.dn.se/nyheter/politik/ministerdebutant-i-blasvader/>
- Carlsson, M och D-O Rooth (2007). "Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data", *Labour Economics*, vol 14, s. 716–729.
- Cohen, R. (1987). *The New Helots: Migrants in the International Division of Labour*. Aldershot: Avebury.
- Crompton, R. (2008). *Class and stratification*. Cambridge: Polity.
- Frank, D. (2017). "Förändringar i svensk arbetskraftsinvandringspolitik 1954–2014", *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(1), s. 66–83.
- Hultén, G. (2006a). *Främmande sidor. Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945*. JMK, Stockholms universitet.
- Hultén, G. (2006b). "Främlingar i nationens spegel", i Camauer, L., S. A. Nohrstedt (red) *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Fritzes, Stockholm, s. 123–162.
- Hörnqvist, M. (2016). *Klass*. Stockholm: Liber.

- Jakbo, R. (2017). "Sverige bäst i Skandinavien på jobb till invandrare – på lång sikt", *Arbetsvärlden*. Hämtad från <https://www.arbetsvarlden.se/sverige-bast-i-skandinavien-pa-jobb-till-invandrare-pa-lang-sikt/>.
- Kjellberg, A. (2008). "Ett nytt fackligt landskap bland tjänstemännen: Unionen och Sveriges Ingenjörer", *TAMRevyn*, 11(1), s. 4–21.
- Kjellberg, A. (2017). Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund (Research Reports No. 2017:1). Lund: Department of Sociology, Lund University.
- Knocke, W. (2006). "Den strukturella diskrimineringens försåtlighet – Ett historiskt och nutida perspektiv", i A. Neergaard (Red.), *På tröskeln till lönearbete: Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*, SOU 2006:60. Stockholm: Fritzes.
- Larsson, J. K. (2015). *Integrationen och arbetets marknad: hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Stockholm: Atlas Akademi.
- Larsson, M. (2015). *Facklig anslutning år 2015: Facklig anslutning bland anställda efter klass och kön år 1990–2015*. Stockholm: Landsorganisationen i Sverige.
- Lindberg, I. & Bengtsson, E. (red) (2013) *Den sänkta löneandelen: orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Stockholm: Premiss.
- LO (2017) *Stadgar 2016*, Landsorganisationen i Sverige. LO: Stockholm.
- LO. (2005). *Facklig feminism*. Stockholm: LO. Hämtad från [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_gacklig_feminism_webb_pdf/\\$file/gacklig%20feminism_webb.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_gacklig_feminism_webb_pdf/$file/gacklig%20feminism_webb.pdf).
- Lockwood, D. (1996). "Civic Integration and Class Formation". *The British Journal of Sociology*, 47(3), s. 531–550.
- Falk, L. Å. (1995) "Blomman vädjar till facket om hjälp". *LO-tidningen* 1 decemeter 1995.
- Miles, R. (1987). *Capitalism and unfree labour: anomaly or necessity?* London: Tavistock.
- Miles, R. (1993). *Racism after "race relations"*. London: Routledge.
- Miles, R. (1982) *Racism and Migrant Labour*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Morris, L. (2003). Managing Contradiction: Civic Stratification and Migrants' Rights. *The International Migration Review*, 37(1), s. 74–100.
- Mulinari, D., & Neergaard, A. (2004). *Den nya svenska arbetarklassen: rasifierade arbetares kamp inom facket*. Umeå: Boréa.
- Neergaard, A. (2006). *På tröskeln till lönearbete: Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*, SOU 2006:60. Stockholm: Fritzes.
- Neergaard, A. (2017). "The Swedish Model in transition: trade unions and racialised workers", i Aleksandra Ålund, Carl Ulrik Schierup, & Anders Neergaard (Red.), *Reimagining the Nation. Essays on Twenty First Century Sweden* (s. 85–118). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Orrenius, N. (2013) "De flesta bor inte hos de som är blonda och blåögda", *Dagens Nyheter* 18 mars 2013. <https://www.dn.se/nyheter/de-flesta-bor-inte-hos-de-som-ar-blonda-och-blaogda/>
- Oskarsson, M. (2007). *Att koda klass*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- SCB (2015) Utrikesfödda oftare mer välutbildade än deras yrke kräver. https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Utrikesfodda-oftare-mer-valutbildade-an-deras-yrke-kraver/.
- SCB. (2014). Tema: Utbildning 2014:3 Vuxnas deltagande i utbildning 2011/2012. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- SCB.se AKU 2017.

- SSYK (2012). *Standard för svensk yrkesklassificering*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Stilling, M. (2018). *Arbetarparti eller arbetarfiende? En granskning av Sverigedemokraternas arbetsmarknadspolitik* (No. 2). Stockholm: Tankesmedjan Tiden.
- Strömbäck, J., Andersson, F., & Nedlund, E. (2017). *Invandring i medierna: hur rapporterade svenska tidningar åren 2010–2015?* Stockholm: Delegationen för migrationsstudier (Delmi).
- Sverige (2016) Lag 2016:752 om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. Svensk författningssamling 2016:752
- Wright, E. O. (1997). *Class Counts. Comparative Studies in Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wright, E. O. (2005). *Approaches to class analysis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Åberg, R. (2015). Svensk arbetsmarknad mot polarisering efter millennieskiftet. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 21(4), s. 8–25.

Noter

- 1 För en översikt se till exempel Wright, E. O. (2005). *Approaches to class analysis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press; Crompton, R. (2008). *Class and stratification*. Cambridge: Polity; Hörnqvist, M. (2016). *Klass*. Stockholm: Liber.
- 2 Wright, E. O. (1997). *Class Counts. Comparative Studies in Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 3 Se till exempel Oskarsson, M. (2007). *Att koda klass*. Göteborg: Göteborgs universitet; SSYK 2012: *Standard för svensk yrkesklassificering*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- 4 Åberg, R. (2015). "Svensk arbetsmarknad mot polarisering efter millennieskiftet". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 21(4), 8–25, s. 14.
- 5 Kjellberg, A. (2008). "Ett nytt fackligt landskap bland tjänstemännen: Unionen och Sveriges Ingenjörer". *TAMRevy*, 11(1), s. 4–21.
- 6 Miles, R. (1993). *Racism after "race relations"*. London: Routledge, s. 44.
- 7 Miles, R. (1982). *Racism and Migrant Labour*. London: Routledge & Kegan Paul. S. 165, egen översättning.
- 8 SCB.se AKU 2017.
- 9 Lindberg, I. & Bengtsson, E. (red) (2013) *Den sänkta löneandelen: orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Stockholm: Premiss.
- 10 För att förtydliga denna poäng som samtidigt gör att vi närmar oss frågan om rasifiering och rasifierade arbetare gör jag en kort exkurs. När jag gick i skolan på 70-talet lärde jag mig att Sveriges näst största industristad var São Paulo i Brasilien, då svenskt kapital hade fler industriarbetare anställda där än i någon annan stad med undantag för Göteborg. Detta visar på att det finns olika sätt att studera klasstrukturen, även ur ett svensk perspektiv. Det ska dock noteras att vid den tidpunkten var det ofta frågan om utländska direktinvesteringar vilket gjorde det lättare att knyta ihop anställda utomlands med svenskt multinationellt kapital. I dag sker det i mycket större grad genom outsourcing av produktion.
- 11 Calleman, C., & Herzfeld Olsson, P. (Red.). (2015). *Arbetskraft från hela världen: Hur blev det med 2008 års reform?* Stockholm: Delmi.
- 12 "Nu skärps reglerna för asylsökande" (2016), <https://www.expressen.se/nyheter/regeringen-skarper-reglerna-for-nyanlanda/> 3 april 2016
- 13 Svt.se (utan årtal) "Tips och språkråd när du jobbar med att spegla Sverige", <https://www.svt.se/svts/article5391394.svt/BINARY/Sverigespeglings%20p%C3%A5%20SVT%20Nyheter.pdf>.
- 14 Orrenius, N. (2007) "Sd-ledaren har tagit plats i rampljuset", <https://www.sydsvenskan.se/2007-04-21/sd-ledaren-har-tagit-plats-i-rampljuset> 22 april 2007.
- 15 Orrenius, N (2014) "Den leende nationalismen", <http://www.dn.se/val/nyval-2015/den-leende-nationalismen/> 14 december 2014.
- 16 Strömbäck, J., Andersson, F., & Nedlund, E. (2017). *Invandring i medierna: hur rapporterade svenska tidningar åren 2010-2015?* Stockholm: Delegationen för migrationsstudier (Delmi), s. 60.

- 17 Brune, Y. (2004). *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld*. JMG, Göteborgs universitet.;
Hultén, G. (2006a) *Främmande sidor. Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945*. JMK, Stockholms universitet;
Hultén, G. (2006b). "Främlingar i nationens spegel", i Camauer, L., S. A. Nohrstedt (red) *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Fritzes, Stockholm, s. 123–162; för diskussion hur invandrade representeras i facklig press se Mulinari, D., & Neergaard, A. (2004). *Den nya svenska arbetarklassen: rasifierade arbetares kamp inom facket*. Umeå: Boréa.
- 18 Knocke, W. (2006). "Den strukturella diskrimineringens försåtthet – Ett historiskt och nutida perspektiv", i A. Neergaard (Red.), *På tröskeln till lönearbete: Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*, SOU 2006:60. Stockholm: Fritzes.
- 19 Carlborn, M. (2004) "Ministerdebutant i blåsväder", *Dagens Nyheter* 21 oktober 2004. <https://www.dn.se/nyheter/politik/ministerdebutant-i-blasvader/>
- 20 Se till exempel Gavanas, A., Calleman, C., 2013. *Rena hem på smutsiga villkor? Hushållstjänster, migration och globalisering*. Makadam, Göteborg.
- 21 Orrenius, N. (2013) "De flesta bor inte hos de som är blonda och blåögda", *Dagens Nyheter* 18 mars 2013. <https://www.dn.se/nyheter/de-flesta-bor-inte-hos-de-som-ar-blonda-och-blaogda/>
- 22 Brune, Y. (2004) *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld*. JMG, Göteborgs universitet.
- 23 Lockwood, D. (1996). Civic Integration and Class Formation. *The British Journal of Sociology*, 47(3), s. 531–550, s. 532; se också; Morris, L. (2003). "Managing Contradiction: Civic Stratification and Migrants' Rights". *The International Migration Review*, 37(1), s. 74–100.
- 24 Se till exempel Behtoui, A., & Olsson, E. (2014). "The Performance of Early Age Migrants in Education and the Labour Market: a Comparison of Bosnia Herzegovinians, Chileans and Somalis in Sweden". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(5), s. 778–795.
- 25 Cohen, R. (1987). *The New Helots: Migrants in the International Division of Labour*. Aldershot: Avebury; Miles, R. (1987). *Capitalism and unfree labour: anomaly or necessity?* London: Tavistock.
- 26 För en diskussion, se Balibar, E., & Wallerstein, I. (Red.). (2002). *Ras, Nation, Klass. Mångtydiga identiteter*. Stockholm: Daidalos.
- 27 Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. Svensk författningssamling 2016:752
- 28 Frank, D. (2017). "Förändringar i svensk arbetskraftsinvandringspolitik 1954-2014". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(1), s. 66–83.
- 29 Neergaard, A. (2017). "The Swedish Model in transition: trade unions and racialised workers", i Aleksandra Ålund, Carl Ulrik Schierup, & Anders Neergaard (Red.), *Reimagining the Nation. Essays on Twenty First Century Sweden* (s. 85–118). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- 30 Se till exempel Arai, M., Gartell, M., Rödin, M., & Özcan, G. (2015). *Arbetsförmedlares beslutsfattande och stereotyper kopplade till utseende* (Working Paper No. 2016:4). Stockholm: Arbetsförmedlingen; Larsson, J. K. (2015). *Integrationen och arbetets marknad: hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Stockholm: Atlas Akademi.

- 31 Kjellberg, A. (2017). *Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund* (Research Reports No. 2017:1). Lund: Department of Sociology, Lund University.
- 32 Kjellberg, A. (2017). *Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund* (Research Reports No. 2017:1). Lund: Department of Sociology, Lund University.
- 33 Larsson, J. K. (2015). *Integrationen och arbetets marknad: hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Stockholm: Atlas Akademi.
- 34 Neergaard, A. (2006). *På tröskeln till lönearbete: Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*, SOU 2006:60. Stockholm: Fritzes.
- 35 Ahmed, A. (2015). "Etnisk diskriminering – vad vet vi, vad behöver vi veta och vad kan vi göra?" *Ekonomisk Debatt*, 43(4), s. 18–28.
- 36 Carlsson, M och D-O Rooth (2007), "Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data", *Labour Economics*, vol 14, s. 716–729; Bursell, M (2014), "The Multiple Burdens of Foreign-Named Men: Evidence from a Field Experiment on Gendered Ethnic Hiring Discrimination in Sweden", *European Sociological Review*, vol 30, s. 399–409.
- 37 Arai, M, M Bursell och L Nekby (2008), "Between Meritocracy and Ethnic Discrimination: The Gender Difference", SULCIS, Working Paper 2008:2, Stockholms universitet.
- 38 Ahmed, A. (2015). "Etnisk diskriminering – vad vet vi, vad behöver vi veta och vad kan vi göra?" *Ekonomisk Debatt*, 43(4), 18–28, s. 23.
- 39 *LO-tidningen* 1 decenter 1995.
- 40 Här blir statistikens begränsningar extra tydliga då statistiken inte tar hänsyn "nationella minoriteter" som rasifieras till exempel romer eller samer och ej heller till andra generationens svenskfödda med utländsk bakgrund som genom fenotyp, namn eller med andra karakteristika rasifieras.
- 41 "Inom världen finns sveriges vanligaste yrken" (utan årtal) <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/sveriges-vanligaste-yrken/>
- 42 Jakbo, R. (2017). "Sverige bäst i Skandinavien på jobb till invandrare – på lång sikt". *Arbetsvärlden*. Hämtad från <https://www.arbetsvarlden.se/sverige-bast-i-skandinavien-pa-jobb-till-invandrare-pa-lang-sikt/>
- 43 Ej i arbetskraften omfattar: personer som varken är sysselsatta eller arbetslösa. Gruppen omfattar bland andra personer som är studerande (se dock ovan under arbetslöshetsmått om heltidsstuderande som sökt och kan ta arbete), pensionärer, hemarbetande, värnpliktiga eller långvarigt sjuka. SCB (utan årtal) Begrepp och definitioner AKU. https://www.scb.se/Statistik/AM/AM0401/_dokument/Begrepp_och_definitionerAKU.pdf
- 44 Berglund, T., Håkansson, K., Isidorsson, T., & Alfonsson, J. (2017). "Tidsbegränsat anställdas framtida arbetssituation". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(2), 47–66, sid 61.
- 45 Andersson Joona, P., Wennemo Lanninger, A., & Sundström, M. (2017). "Etableringsreformens effekter på integrationen av nyanlända". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(1), s. 27–45.
- 46 https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Stor-skillnad-i-sysselsattning--mellan-inrikes-och-utrikes-fodda/

- 47 HDI är ett alternativ till geografisk indelning baserat på utvecklingsnivå FN (Human Development Report 2002, <http://www.undp.org/hdr2002/calculatinghdi.pdf>). Problemet med måttet är att den riskerar att osynliggöra diskriminering och rasism.
- 48 SCB (2015) *Utrikesfödda oftare mer välutbildade än deras yrke kräver*. https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Utrikesfodda-oftare-mer-valutbildade-an-deras-yrke-kraver/
- 49 Ibid.
- 50 SCB. (2014). *Tema: Utbildning 2014:3 Vuxnas deltagande i utbildning 2011/2012*. Örebro: Statistiska centralbyrån, sid. 39.
- 51 Larsson, M. (2015). *Facklig anslutning år 2015: Facklig anslutning bland anställda efter klass och kön år 1990–2015*. Stockholm: Landsorganisationen i Sverige.
- 52 Det är dock viktigt att samtidigt notera att det finns några Sacoförbund som också har en överrepresentation av personer med utländsk bakgrund, till exempel läkarförbundet.
- 53 När det gäller att fånga kvinnors andel av arbetarklassen skulle en traditionell marxistisk klassförståelse (representerad till exempel av Erik Olin Wright) med betydande säkerhet leda till att kvinnors andel av arbetarklassen ökar jämfört med om man enbart utgår från en analys av LO-yrken. En betydande del av TCO-yrken, och vissa Saco-yrken, som domineras av kvinnor, skulle i en sådan analys inkluderas i arbetarklassen.
- 54 LO (2017) *Stadgar 2016*, Landsorganisationen i Sverige. LO: Stockholm, s. 4.
- 55 LO. (2005). *Facklig feminism*. Stockholm: LO. Hämtad från [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_gacklig_feminism_webb_pdf/\\$file/gacklig%20feminism_webb.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_gacklig_feminism_webb_pdf/$file/gacklig%20feminism_webb.pdf)
- 56 Neergaard, A. (2017). "The Swedish Model in transition: trade unions and racialised workers", i Aleksandra Ålund, Carl Ulrik Schierup, & Anders Neergaard (Red.), *Reimagining the Nation. Essays on Twenty First Century Sweden* (s. 85–118). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- 57 Se till exempel Stilling, M. (2018). *Arbetarparti eller arbetarfiende? En granskning av Sverigedemokraternas arbetsmarknadspolitik* (No. 2). Stockholm: Tankesmedjan Tiden.

- Rapport 1: Klass, identitet och politisk mobilisering
- Rapport 2: Arbetarlitteraturen och klassamhället
- Rapport 3: Arbetarklassens symboliska utplåning i medelklassens medier
- Rapport 4: Mediekapitalet
- Rapport 5: Nomaderna på den svenska arbetsmarknaden
- Rapport 6: Det nya arbetslivet: management-by-stress
- Rapport 7: Svängdörrarnas förlovade land
- Rapport 8: Vilka är "vi" i jämställdhetspolitiken?
- Rapport 9: Klassamhällets tystade röster och perifera platser
- Rapport 10: En fråga om klass i framtidsstaden Malmö
- Rapport 11: I väntan på klasspolitik
- Rapport 12: Medelklassens förändrade maktposition
- Rapport 13: Professionerna, mellanskikten och klassanalysen
- Rapport 14: Klassamhällets rasifiering i arbetslivet